

VÄ

VÄRSKE RÕHK I / 2010 (nr 21)

Ingel Undusk
Berit Kaschan
Tõnis Tootsen

Maia Tammjärv Joanna Ellmannist
Brita Melts Andres Vanapast

Intervjuu **Andra Teedega**

VÄRSKE RÖHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Lauri Eesmaa
Toimetajad: Johanna Ross, Triin Ploom
Kujundaja: Lilli-Krõõt Repnau
Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kaastööd

LUULE: triin.ploom@va.ee

PROOSA: johanna.ross@va.ee

ARVUSTUSED ja ESSEED: lauri.eesmaa@va.ee

PILDID ja FOTOD: lilli.repnau@va.ee

Väljaandja

MTÜ Värske Rõhk

Vanemuise 19

Tartu 51014

Tel: 7 427 087

vr@va.ee

Tellimine

www.va.ee

Trükk

Ecoprint

EESTI KULTUURKAPITAL

HASARTMÄNGUMAKSU
NÕUKOGU

VÄRSKE RÕHK I / 2010 (nr 21)

ISSN 1736-2954

Kes pakub, mis mul täna
närvikavas on?

Berit Kaschan

Andra Teede

*

ma ei tööta kuskil
ei armasta kedagi
ma mõtlesin kõik välja

kõnnin tänaval paljajalu
kujutlen et saapad hõõruvad
et pael läheb lahti

turist küsib nurga peal
kuhu poole kirik jääb
mingit kirikut ei ole

keegi ulmet ei usu
mudaonni pole mõtet
pühapilti viia

ega metsarahvad peale
mudaonni muud ei tea
needki kasvasid kasejuurtest

muu mõeldi välja

lähen baari tellin kanaliha
taldrik tuuakse tühjana

ma mõtlesin kõik välja
kanad on pehmed paksud linnud

ajavad porilombis kukke taga
mis neil baari asja

ma ei tööta kuskil
ei armasta kedagi

seksin öö otsa pika
kuusevaigulise metsamehega

hommikul keedan meile kaks kohvi
teine tass jääb puutumata

kes see ikka metsas elab
mets on puude asi
isegi kana ei lähe torkima

taevas pole ühtegi lennukitriipu
põõsa all ühtegi lagunend laipa

keegi ei tööta kuskil
ei armasta kedagi
öö otsa elu otsa

ma mõtlesin kõik välja
me mõtleme liiga palju

isegi kanad
isegi kirikud

me mõtleme kõik ise välja

*

reeglina vaatab naine
vaid iseennast ütles
piltilus luukõhn tibi
new yorgi silueti taustal
glamuurikuningriigis
minu hõbedases telekas

pane telekas kinni
ütles kallim
seljas muhukirjes kampsik
ja vaatas mind pingsalt

pane telekas kinni
muidu ei saa ma
sind vaadata
ütles kallim

toas polnud ühtegi peeglit
panin teleka kohe kinni

glamuurikuningriik kadus
hõbedane ekraan jäi tummaks
aga tema alumises ääres
kõrvetas hommikuni
naiivitari filosoofia
kellegi haltuuratõlge
ürgemade tarkused
subtiiter külmas stampfondis

reeglina vaatab naine
vaid iseennast

kallim vidutas silmi
kirjatud kampsikutega maanurk
tähed taevas
telekas kinni

reeglina vaatab naine iseend
erandlikult vaadati tookord vaid mind

*

kuhu sa pärast lähed
põgened igasse linna
igasse riiki
mõnest tormad läbi
teises hangid pesumasina
ja talvepuud
ühte jäta väärkuse
teise südame kolmandasse
juuksekarva padja peale
ja jälle edasi

kõik bussigraafikud on peas
passipildid viisad korras
ringteed maanteed
kodud külalistemajad
kõik on olemas

aga
ma küsin
siis kui lumi langeb või mitte
kuhu sa ikkagi lähed
nii ilus et peeglisse
pole vaja vaadata
nii vaene et kontojääki
ei prindi eales välja
nii oodatud
et kuskil pole olla

*

kas sa tunned mu ära
kui ma kondan tänavaid
kõrvaklappe pole peas
sest linn ise laulab jazzi

kas sa tead et just mina
olen see kes toob
pesumajast padjapüüre koju
poest kassitoitu
viib tööandjale oma hinge
jättes siiski äärest riba sulle alles

kas sa oskad mind otsida
kui ma ootan bussipeatuses
su peapööramist
pesen hambaid endisest hoolikamalt

kes teab mis sa mu
suuga peale hakata tahad
kui lõpuks see aeg kätte jõuab

kas sa tunned mu ära
kui meid lahutavad riigipiirid
kraabitud kramplikult kaarteile
meid lahutavad
maailmad kosmosed
kui mu sõnad ei jõua sinuni
sa ei pruugi mu keeltki kõnelda

kas sa liigud ikka
iga päeva iga sammuga
just minu poole
ei lähe mööda ei eksi teelt

kasvad vanemaks et saaksin
sind hellitada
hellitada ajajooni liine
kraabitud kramplikult silma ümber

õpid ujuma et mind uppumast päästa
õpid jooksuma et mind kinni püüda

kas sa tunned ära
et just mind tuleb püüda
et ma saaksin hellitada

kuni sina vanemaks kasvad
kuni mina vanemaks kasvan

*

kunagi ei lähe
nagu plaaniti oodati
ma olen jälle su kaisus
vähkren unetult
igaviku poole

jalutame koos libedale jääle
kuni üks läbi kukub
vahel kukub teine
keegi kukub alati

armastus ei vii
eriti edasi
jalge all on ikka libe
ülal on üüratu
lennukid lendavad

kõigi lennukite peal on
keegi kes armastab
kedagi meist
kedagi teist
keda see armastus
edasi ei vii

hommik tuleb äkitselt
seina taga kõhitakse
meelest läheb kõik
mida hommikuti teha tuleb

unustan kohvi juua
unustan riidesse panna
elangi paljalt ja uniselt
igaviku poole
igavikust edasi
kuni läheb nagu
ta alati läheb

lõpuks ollakse jälle
kellegi kaisus
nii kaua kuni
lennukid lendavad
lombid jäätuvad
nii kaua kuni on
armastus

*

kummaline sügis
miski ei lõpe ära
miski ei närtsi
varblased saavad
oktoobris poegi
maasikad õitsevad
mihklipäeval

vanad mehed püüavad
raudteesillal kala
vanad mehed nagu
vanad maalid vanad tammed
vanad majad

millest rongiga mööda vuhisen
hommikust saati sügavale öösse
olen ainus eestlane
sadade kilomeetrite raadiuses
ilmselt

lukustan pilgu enda vastas istuva
noore naise peale
tal hakkab piinlik
vaatab maha
rongi põrandal on
pirukarasvased salvrätikud

sõidan siiski kodu poole
vahepeal kipub see ununema
kui piirile jõuame
selgub et enam
edasi ei pääse
regionaalpoliitika võlud
piirialadelt ei sõida
üle paari bussi päevas

mõne tunni pärast
ähvardab pimedaks minna
jalutan linnapiirile
kummaline sügis
ühtegi autot ei sõida
hääletan siiski
ükski põld pole veel koristet
kuigi poed on täis jõulukinke

kui lõpuks tartusse pääsen
on minu kööki tekkinud
seltskond kunstnikke veiniga
panen koti nurka
kummaline sügis
ütlen tervituseks

keegi ei vasta
kontrollin end peegli ees
võib-olla ei jõudnudki koju
kõigist maailma paikadest
juhustest hetkedest kuhu kunagi jõuda
see üks kord kõigist koju jõudmistest

minu segadust ei märka keegi
akna taga ohkab vana vaher
taeva poole
ja hakkab pungi ajama

Ingel Undusk

Ta oli näinud mehi

Ta oli näinud mehi jube tarku, jube tahkeid,
oli näinud mehi puritaanlikke ja lahkeid,
silmakirjalikke, kuid ka äärmuseni siiraid,
jube tuimi, jube kiivaid, jalust nõrgaks viivaid.

Ta oli näinud mehi, patenteeritud ja vabu,
salatuid ja hüljatuid ja jumalusi nagu,
välismaiseid, külasopseid, haritud ja peatuid,
oli näinud täiseid juukseid, kuid ka väga seatuid.

Oli näinud mehi, tõesti oli.

Mõni mees küll tahtis ainult üht ja väga kohe,
teine oli selles suhtes haruldaselt rohe,
intellektuaalselt püüdis talle läheneda,
filosoofia tarkustega ahvatledes teda.

Kes saaks veel öelda, et ta polnud näinud mehi?

Mõnikord ta hulluks ajas sedasorti tuus
algul kellel armuvanne, hiljem vale suus.
Teinekord ta kodulävel kilas verd ja higi
kelleltki, kes tahtis, kuid ei saanud talle ligi.

Ta oli tundnud mehi:

seiklevat itaallast,
põlevat pianisti,
absoluutset maalast,
tüütut urbanisti,
tuntud dramaturgi,
põrund gümnasisti,
tundmatut kirurgi,
vaimukat sofisti.

Oli tundnud noort ja vana, säravat ja pundund.
Oli tundnud meest, ta oli mehi tundnud.

Aga ikka – naera, vannu – keegi ei saanud täppi.
Aga ikka jätsid kõik ta nukrusse ja häppi.
Aga ikka tundis ta, et midagi ei passi.
Ta valis kassi.

Süüdista või mõista teda – midagi ei aita.
Oma mehe karvast pead või karvast kassi paita.

Ta oli tundnud,
oli tundnud,
oli tundnud meest.

Ta oli näinud meest ja oli näinud kassi,
kuid ta valis viimase, sest midagi läks sassi.

Ta valis kassi.

Sa kannad oma igirasket pauna

Hoiad õlal oma igiraske pauna,
ümber mäed ja vaikus, tuules liikuv fauna,
ehkki kilomeetreid tuhat haugub taga,
sa ei kurda, sa ei söö, ei joo, ei maga.

Kohalistujatel aralt hõõgub pale,
kui nad näevad sinu pilku. Tuim ja kale
on neil kooljas nägu, unustusest purjus,
just kui valitseks neis koledus ja kurjus.

Ja kui lohutuseks saadad neile irve,
et nad maha paneks vaenu tühja kirve,
ei siis keegi neist küll enam jalga puhka,
äkki kadunud nad on kui tina tuhka.

Kuid sa ei kohku, sest et aeg on visa,
ja sa otsid oma poegadele isa,
oma tütardele otsid ilmavalgust,
iseennast otsid, oma raja algust.

Nii sa kannad oma igirasket vaeva,
kuni leiad üles isa, tee ja taeva.
Kohalistujaks saad ise. Jalad hootud
seismas all, kui nende võrk on kootud.

Unub unetute otsingute lootus,
kohalistujate sünge ülespootus,
ümber mäed ja vaikus, tuules liikuv fauna.
Kui sa kandnud oma igiraske pauna.

Inimene

Algusest saati ta, lapsena juba,
küsides sõnuks ja tegudeks luba,
ronides kõrgete tüvede tippu,
teadusest mõistmata kõppu ei kippu,
aina küll mõtiskles
selgusetuna:
Kumb oli enne, kas
kana või muna?

Koolide lävesid ületand mitmeid,
kiituste jadaga täitnud matrikleid,
kilodes kogunud kullatud kraade,
söönud omlette ja broileripraade,
oigas ning juurdles ta
ikka niisama:
Oli siis varem kas
muna või kana?

Sõitnud Mercedeses, kandnud skafandrit,
viimset kui ookeani vaadand ja mandrit,
raamatuid tõlkinud tosinast keelest
kõike näis teadvat ta kõikide meelest
kahtles kuid edasi
selles, kui vana
olla võiks muna
ja olla võiks kana.

Armastus leidis ta, õnnistust kinkis,
õhetavkauniks ta maailma minkis,
vähemat aega nüüd tarkused nõudsid,
lapsed ja loodus ta teadvusse jõudsid.
Koduselt tõdes ta,
põskedel puna:
Ühtmoodi tundmatud
kana ja muna.

Teisel pool piiri veel pärast ta surma
vaimu eks ajatu küsimus hurma,
võimatu mõistatus põlvede viisi
haritud rahvastes tekitab kriisi.
Lõpuni püsib see
selgusetuna,
kus algab kana või
kus lõpeb muna.

Kust hangib maailm indu,

et luua linde, loomi,
puid, meresid, maapindu
ja hoida inimtsooni?

Kuis ammutab ta jõudu
meid kasida ning pesta,
meil täita ahneid lõugu,
meil muinasjutte vesta?

Kust võtab ta küll tahte
me sõdu andestada
ja suunata meid kahte,
ükskõik, mis selja taga?

Ja kogu selles vaevas
end hoida suudab vana
(no kuidas, püha taevas!?)
veel päris ümarana.

Kuumees

Nii imelik, kui see ka pole,
näib mulle Su toredus kole,
Su laiusel kõrgust ei ole.

Ma mäletan Sind Sinu hallis,
koipoegadest räsitud sallis
ja mantlis, mis krimpsus ja kore.

Nüüd seisatad tahtmisel tuule,
Sul võimu, et lennata Kuule,
kuid kuhu on kadunud luule
Su elust, mis oli nii tore?

Üks vennike sõita võib Kuule,
kuid teine, kes võitnud on luule,
võib Päikestki suudelda suule.

Greta Roosaar

Trammipommipanija

Ta vaatab kaasreisivatesse silmadesse
mis alguses on klaasist
aga juba viivu jälgimisega täituvad
kodus ootavate laste
tegemata koolitööde
pikkade poenimekirjade
öeldud sõnade
ütlemata tunnetega

Ta virgub ja väljub
kaua ei tohigi näha
kui tead
et tegu oli nende mõtete viimase peatusega

*

Ma ei teadnud
kas olid õndsus
või õnnetus
kas tulid üksinda
ja ise
või tuli terve maailm
kas kinkida ennast
või ennistada kinkimatus
Mõtlesin koosoldud aegadele
tulevastele koosoldud aegadele
kaua sa mul mõelda ei lasknud
võib-olla kolm sekundit
tundsid ilmselt vajadust viisakusreeglitest kinni pidada
ja ennast tutvustada

*

Jälgin Näitleja kandumist rütmides,
jalas värvilised läikivad pidžaamapüksid.
Liigub hoogsalt, takerdudes, täiuslikult!
Näen, kuidas äparduse peale muie
teeb pesa ta suunurka.
Kohe haihtub see viirastuseks,
enne veel, kui teised märkavad.
Muigest jääb kajana naeratus,
mis valdab mind varbaluudeni.
Lavakaldal istudes mattun
häälekõla sisse ja alla
ja tunnen, kuid Näitleja sõnad
minu selgrooredelil turnivad.
Mind pidevalt miski näpistab –
arusaamatu, hägune, tungiv.
Viiv, mil Pilik mulle libiseb...
...taipan, see on kadedus.
Ja kade olen iseendale.

Indrek Lõbus

surmapatt

istud oma taburetil
kuulad
kuidas vesi kahiseb
pliidi kõrval kannus
tass kohvipuru ja suhkruga
on juba valmis pandud
lusikas selle kõrval
ootad
ja klõps
valad vee tassi
võtad lusika
segad
pesed lusika
kraani all ja kuivatad
paned lusika kappi

lollus
lömitamine
näitlemine
üksindus

ja joomine

on ainus
mida keegi
kunagi
sulle
andeks ei anna

ja seepärast jood nüüd üksi

ja suitsetad aknal
et mitte õue minna ja
kirjutad

lood
ja mõtled
(mõtteid, mis
on kunagi
kusagil
ikka
juba mõeldud
loodud
kirjutatud
ja rahaks tehtud)

ja mõni teine sinu
asemel
oleks
uhke
aga sina ei ole

lähed magama
ärkad

lusikas ootab kapis
ja tass
ja vesi
ja pudelid

see ongi sinu koht
sinu ase
ja sinu taburet

toiduks

aga neid
linnupoegi
ei õpetata lendama
nad on siin
et jääda
silmad kinni
suu lahti
ootama
oma toidukorda
ja neile söödetakse sümboleid
hetkelisi rahuldusi
neile söödetakse
materiaalset vara
immateriaalset vara
neile söödetakse inimesi
neile söödetakse mind
ja sind
ja nende isu on piiritu

mõtlesellele
järgmine kord, kui
lähed lavale
järgmine kord, kui
lähed kooli
tööle

esimene kord,
kui jääd hommikul koju
kardinad akende ette tõmmatud
telefon väljalülitatud
elu
pooleldi tühi
ja pudel veel pooleldi täis.

ära tihendatud

sest me oleme selle nüüd ära tihendanud
selle kõik
tihendanud maailma kuupmeetrise
kuupsentimeetrise
surunud kokku valgele paberile
ja see püüab nüüd plahvatada
vaikselt
ja murdub

see ei ole see
hea murdumine
mida sa tead
mis sind jälle
endast välja ajab
ja paneb ahelaid purustama
see on murdumine
mida teeb oks
mis traktori rataste alla jääb
see on murdumine
mis on joodiku silmades
kui tuul tema viimase
tiku
ära puhub

ja sul veab
kui sa ennast siis
veel halvasti tunnend
ja suudad veel mõelda
see olengi mina
tihendatud

aga vedamisele ei maksa loota

pesumaja Buddha

lõpuks saab sinustki
vaene vana mees
kes pakub kogu maailma tarkust
ühes lauses
ühe euro eest
ja mitte keegi
ei võta sind tõsiselt
mitte keegi ei taha
sinu kulul isegi nalja teha
ja ometi on sinul kõik see
mis neil puudu
ja sa tead
et nad tahavad seda
ainult mitte sinu käest
sest sina
oled
"pesumaja Buddha"
ja sa oled purjus
ja sa haised

ja sa pakud ikkagi

Berit Kaschan

Peale vaadates näha, et allaandja

Kes pakub, mis mul täna
närvikavas on?
Värinad ja vibratsioon,
kalk ja stiilne depressioon,
rutiinne infotulvaäng
ja pärast seda jahe süng?
Kas jälle mööda korterit
ma otsin eluarterit?

Vale puha!
Mind pole kodus, ma keset
linna rüüpan võsas porterit.

Tüdruku silmade tagant

Jaani kirik vedeles varemeis
ja selle juures laiutasid lahtised konte täis kastid.
Leninakani poe eest sai osta kalja
(suure ja väikse kruusiga)
ja kõik kasutasid samu kruuse
ja haigeks ei jäänud sellest keegi,
sest mitte keegi ei kartnud haigestuda.

Raekoja platsil ei suudelnud veel pronkstudengid,
vaid kõrgus sammaldunud kivihunnik – purskkaev,
kuhu ma tihti kopikaid viskasin
ja soovisin asju, mis loomulikult ei täitunud.
Ehk on need tudengid abivalmimad.
Ehk on sendid usaldusväärsem valuuta?

Ma ei kujutanud ettegi,
et Toomemäel võiks alkoholi tarbida,
ainult kelgutamist kujutasin.
Teadsin, et KÕIK joodikud elavad supilinnas.

TÜ spordihoone juures käis ükskord ansambel Carisma.
Ma olin isa kukil ja lummatud
vesinikblondide juustega meestest,
kes laulsid paatoslikult Eesti ja Rootsi sõprusest.

Ma teadsin peast zooloogiamuuseumi eksponaatide järjekorda
ja kõiki stseene multifilmist,
mis rääkis lendkõrvadega elevantipojast
Ekraani kinos igal nädalal
vähemalt kaks aastat järjest.

Isal oli veel oma nägu.
Ja emal oma identiteet.

Kuigi kõigi piltide tagumistele külgedele
kraapis ta juba toona appikarjeid,
oli minule veel lubatud düsleksiati teeselda.
Ma mõtlesin hoopis pulmades.
Teadsin, et kui minust pruut saab,
on mul pikad tumepruunid juuksed.

See kõik oli mitu Tartut tagasi.
Aga kõik need Tartud on kusagil alles.
Ja seda on mulle oluline teada.

Voyage Voyage

Lähengi edasi.
Headuses ja valguses.
Läbi rahvamasside ja tuledes losside.
Mööda üksikuid metsaradu
ja kuumavaid kiirteid.
Üle vee ja tähtede alt
Kassiorust Kalamajja
läbi mõnelt Krahli kontserdilt.
Varasuvise Emajõe
vägisest voost ristituna
mööda varitsevatest hooradest
Zavoodi tagahoovis.
Üle igaveste mägede harjade
läheduse lähetele.
Läbi soojade käte
ja kerge hommikuudu
uute äratundmiste poole.

Kuni surm mind lahustab.

Ootan vastukaja

Ma teadsin ammu,
et naer, see peatab aja.
Saab hetke kinni hoida naeruga,
kui vaja. Kui tõesti vaja.
Kui andud naerule,
siis silmapilguks vabaks võid sa saada –
aeg õudseid lõugu lödvendab
ja naerab piimahambail kaasa.
Kui tahab. Kui tõesti tahab.

Ma arvasin, et naer, see inimestki peatab –
ei peata,
kui teisel minna vaja. Kui tõesti vaja.
Ma siiski naersin hommikut,
mis minema su ajas,
sa läksid kergel sammul
minu naerukajas.
Ma naersin välja hetked,
mis vastupidist väitsid,
naersin, et mul lasid olla
elus abiks, kuigi kartsin,
et meid ta päriselt ei vaja..
Peaks võtma vaheaja?

Kui tajuda tihkad
oma taluvuspiiri,
proovi olla juust,
ma mängin hiiri.

Jaanipäev

Kuulata ilutulestikku ja inimeste hääli
mõne tänava kauguselt väljakult
miljonilinnas,
kus ma ei tunne mitte kedagi,
on arendav –
nagu vaadelda linnu luustikku
ja püüda selle põhjal aimata,
kuidas kõlaks tema laul.
Süütan sigareti.
Märk sellest, et õnn on jälle häirivalt lähedal.
Midagi on veel puudu.
Aga mitte enam sina.
Seekord mitte sina.

Intertekstuaalsuseharjutus keskkoolile

Aeg antud minna ja aeg antud lasta.
Aeg antud suu puhtaks pühkida.
On piisavalt saadud end elus
mäluviiviga verele nühhkida.

Nentigem, et

tükk leiba,
nööpsilmadega mänguahv
ja paar võõraid püksikuid
on halvem kui mitte midagi
kui leida need ühel hommikul akna alt tänavalt
või oma elukaaslase trennikotist.

Tõnis Vilu

ctrl ehk taustaks Dick Dale and His Del-Tones – Misirlou

Proloog

ühel ilusal päeval elas Mikk (edaspidi üks väike armas anarhist), kellele kohe üldse ei meeldinud võim ega kontroll.

§ 1

kõikjal nägi ta kontrolli ja võimu. riik, kirik, töö, kool, ema, isa, vanaisa, minister, koer, bioloogia, kehaline kasvatus, kasvatus, kasvatus, sügisesed ja kevadised keldrihiired, kaheraudne toanurgas, soe ja usaldav hommikuse lekkiva mähkme puudutus.

oma salajasi ja sisemisi visioone nägi väike armas anarhist viimati koos Laka-Almaga, kui nad parajasti malaka-malet mängisid. malaka-male käis malakaga. kordamööda vihtus malakas tantsida kummagi seljal. Laka-Alma ja väike armas anarhist nautisid igat takti, lööki. eriti hea oli, kui Laka-Alma tabas sekundis kaks lööki. muidugi, vahel juhtus, et kuuri taha sõitis must volga ning mängul oli lõpp – ilma et keegi oleks isegi kuningat ümber ajanud! erilisel mustal volgal oli tollal mõnikord tšaika mootor ning juhtus, et kurvis oli kiirus niivõrd suur, et väike armas anarhist ja Laka-Alma otsemaid läbi autoukse põllule lendasid. sel hetkel viirastus väiksele armsale anarhistile tema esimene salajane ja sisemine visioon.

väikse armsa anarhisti esimene salajane ja sisemine visioon:
tuleb ehitada suured majad, kus igas toas on üks naine. mehed peavad

igal ööl oma asukohta muutma; sellist asja nagu kodu ei tohi olemas olla. riik korraldab meeste ringkäigu nendes tubades. nii ei jää neil aega lollusi korda saata, mehed on täiesti hõivatud ühest toast teise liikumise ja aelemisega. ööd väsitavad nad piisavalt ära, et ennetada sõdu ja vägivalda. kusjuures luuni punaseks võõbatud tuppa saamiseks peab teadma parooli:

"tulp on parem kui mongoliidne."

vastuseks peab kõlama:

"ma ei ütle kunagi maitsvast ja toitvast karastusjoojast ära, kõrvits."

nende sõnade saatel mudib mees vuntsi ning saadab varajase Connery pilgu.

probleemiks võivad osutuda üha suurenevad meestekambad, kes öösiti tänavatel hulguvad ning karjuvad, et nemad ei jõua enam. kõik, kes ei jõua, tuleb kohitseda või laagrisse saata. nad on ohtlikud ühiskonnale, kodul ei ole siin kohta, hea laps – see ei kasva kunagi.

Laka-Alma kukkus kahjuks kaugemale ning ta kael murdus õnnetu põllukivi tõttu.

§ 2

ühel päeval pärast ühte ilusat päeva jõi väike armas anarhist õlut ning mõtles, et ta ei taha enam inimesi ega võimu näha. ta võttis taskust suure kõnni-ja-räägi-masina (radio shack CT-300, nokia) ja helistas:

"Control, do you read me?" Control vastas: "Foxtrot Uniform Charlie Kilo." pärast ülipingelist kõnet sõitis sadamasse suur valge laev, valge nagu vanaema hambad, ja viis väikse armsa anarhisti Aafrikasse, kus olid ainult džungel ja loomad ja puud. inimesi ei olnud. vabadus ja mõnu, mõtles väike armas anarhist, kui ta oma vasakut nibu hõõrus. ahvid tema karvasel seljal (sest iga toidukord tuleb ära kasutada) nägid seda ning hõõrumisest punaseks muutunud nibu oli neile kui töötatud punane sõstar. ahvid pidasid nibu-pidu ning imesid seda hoolega.

§ 3

väike armas anarhist lõi telgi kahe leivapuu vahel püsti ning avas õlle. ühel päeval pärast ühepäevast nälga... tuli nälg. ja veel üks nälg. väike armas anarhist võttis selle peale oksa, voolis noaga teravaks ning läks toitu otsima. ta nägi kaugel gaselli. aga ka lõvi, kes meenutas talle

Laka-Almat. kas väike armas anarhist jõudis lõvist ette? muidugi jõudis, sest malaka-malest sitkeks muutunud põialihased silitasid rohtu kui kassi kõhtu. väike armas anarhist viskas teritatud oksa gasellile silma, lima lendas. ta võttis noa ja nülgis looma paljaks, sõrad viskas põosa alla. olles niimoodi juba mõnda aega mässanud, jõudis väike armas anarhist ikkagi lõpuks söögini, mis on õhtul.

pärast sööki, mis on õhtul, vaatas väike armas anarhist korjust, mis gasellist alles oli jäänud. ta leidis, et see on ikka julm küll. kasutada niimoodi võimu ja kontrolli. väike armas anarhist mõtles, et hakkab nüüd taimetoitlaseks. silmates gepardit, kes üritas süüa kuud, viirastus väiksele armsale anarhistile teine salajane ja sisemine visioon.

väikse armsa anarhisti teine salajane ja sisemine visioon:

kui inimkond on pooleks jagatud (seisuga aastal 2009), saab iga mees ja naine (eraldi) enda kompostihunniku alla ühe laiba. veel parem, kui see hunnik suudab katta rohkem korjuseid, sest põletamine ei ole heitgaaside tõttu eriti hea plaan. samas, väga sügavale ei tohi surnute "korruseid" kasvatada, see reostab põhjavett. tehnikud töötavad välja valemid (sõltuvalt loomulikult pinnasest ja mulla kvaliteedist), mis teevad ise töö ära. manalasse siirdunud saavad oma ruumala ja sügavuse; keegi ei pea selle pärast muretsema. kõigepealt aga ehitatakse enamik võimlaid koonduslaagriteks, kus järk-järgult suretatakse üle maailma 3 miljardit inimest. lihtne, aga geniaalne kalkulatsioon näitab, et nii saab planeet Maa tagasi oma tasakaalu ning apokalüptilist võimu ei pea keegi enam tekialusel märjas unenäos hoidma.

§ 4

järgnevad mõned päevad pärast ühte päeva sõi väike armas anarhist lilli ja marju ja näris piparmünti. kuid ikkagi ei suutnud väike armas anarhist kuidagi seda kehva tunnet enda seest välja saada. väike armas anarhist käis korra põõsas ning naastes ahastas. ta igatses tagasi minna. üksik ritsikas mängis rohuliblega katapult, kui väike armas anarhist haaras oma kõnni-ja-räägi-masina (radio shack CT-300, nokia): "*Control, do you read me? Mayday, mayday!*" Control vastas: "Papa Uniform Lima Papa." laev, mis oli roosa nagu nõudesulapp seatapupäeval, uimerdas

abajasse ning viis väikse armsa anarhisti tagasi koju, kus ootas tema ilmatu maaliline naine – Hurma-Munta.

§ 5

ühel päeval pärast teisi päevi tuli kottis silmaalustega väike armas anarhist mulle tänaval vastu. me rääkisime ja ta ütles, et ta nüüd vist on väike armas eksistentsialist. kuid ta ei ole kindel.

mõni päev pärast seda päeva helistas väike armas võibolla-eksistentsialist mulle ja ütles, et ta vist ei olegi enam väike armas eksistentsialist. kes sa siis nüüd oled, küsisin. "*Foxtrot India Charlie Tango India Oscar November,*" ja väike armas keegi viskas toru ära. miskipärast tundus mulle, et väike armas keegi ei kaogi kunagi; et ma tahan hea olla ja mitte kasvada; et kompostil on mingi müstiline jõud. ma ei osanud midagi muud teha, kui kuulata tausta.

Chuck Berry – You Never Can Tell.

Epiloog

väike armas istus oma kodus diivanil. ta piinles täielikult. tagatoast kostus Hurma-Munta hää: "kallis, tule palun voodisse, mida sa mõtled nii palju seal. *now I wanna dance, I wanna win. I want that trophy, so dance good.*"

ah et nüüd – päeval pärast päevi – on väike armas hakanud ka hääli kuulma.

Tõnis Tootsen

Ehani

Vanamees avas rähmased silmad ning nägi enese ümber inimesi. Ta ei suutnud ennast liigutada ning tal polnud aimugi, kes need on. Pisike tüdruk, näpp suus, vaatas mõistmatu pilguga tema poole. Noorem meesterahvas silmitses omakorda, pisarad silmis, tüdrukut, silitas ta pead ning hoidis heledate juustega naise kätt. Selle nukid olid valged ning viie krampi tõmbunud sõrme peal oli näha ühtainust kuldset sõrmust.

Ajapikku noored enam ei nutnud. Voodis lebav vanamees vaatas oma kätt, nägi naha all turritavasse veeni torgatud kanüüli ning tasapisi hakkas talle kõik meenuma. See oli ju ta oma poeg koos naise ja lapselapse, pisikese Lilianiga. Naine põimis oma sõrmed mehe omadest lahti, mispeale viimane mõne aja pärast püsti tõusis ning perekonnaga palatist lahkus.

Tasapisi läks valgemaks ning nüüd sammus vanameheni õde, kes kanüüli eemaldas. Muidugi – tal oli jälle infarkt olnud! Nüüd meenus talle kokkuvarisemine bussipeatuses, nõutud näod, peopesadega kaetud suud, sireenid... Siis hakkasid teda painama mõtted sellest, mis edasi saab; oletused läksid üha segasemaks, kuni meelemärkus kadus.

Ta ärkas kihutavas autos lahtinööbitud särgiga, keegi oli tema kohal kummargil, kuid tõusis siis, süstis pisikesse ampulli vedelikku, sulges seejärel süstla kilepakendisse ning pani sahtlisse. Kui vanamehelt küsiti, kes ta on või mis juhtunud oli, ei osanud ta midagi vastata.

Puna-kollasesse riietatud mees, kes muidu rahulikult istunud oli, läks äkki ähmi täis, haaras krussis juhtmetega metallklapid ning surus need vanamehe karvasele rinnale. Ta kaotas taas teadvuse, särk nõõbiti kiiruga kinni ning õige varsti avasid kaks meest huilgava auto tagumised ukсед, kandsid vanamehe tänavale ja jätsid ta sinna lebama.

Loetud minutite pärast tõusis vanamees käpuli, haaras südamest ning ahmis õhku. Ta nägi ühe naise õuduses tardunud nägu, harali sõrmed

ammuli vajunud suud katmas, keegi oli pea üldse ära keeranud ning kaks meest rääkisid erutunult mobiiltelefonidega. Aga kohe hakkas palju parem, ta tundis vaid iiveldust ning siis oli seegi kadunud.

Maruvihasel jalalt jalale tammudes vaatas ta vahetpidamata kella, buss oli vähemalt pool tundi hilinenud. Ajapikku viha lahtus ning ta jalutas koju. Liiklusringis sammudes mõtles ta rahutult sellele, mida hommikul aknast näinud oli.

Köögis õngitses ta suust noa ja kahvliga paar praemuna välja, pani need tükkaaval taldrikule, lõi äärmiselt aeglaselt kokku, praadis tooreks ning püüdis panni kohal avatud koorde sisse. Veel üks muna oli karbist puudu ning siis võis selle raha eest poodi viia koos piimapaki, või ja kartulitega. Ta polnud sugugi ainus, kes arvas, et saab sellise toidukorvi eest liiga palju raha, vähemalt piimagi eest andsid müüjad vahepeal vähem.

Köögiuberiku määrdunud aknast, mille ta pead vangutades avas, paistis sudune linn — selle konarlikus siluetis kõrgusid taeva poole klaastornid ja suitsu imevad korstnad. Jahmunud ilm vaatas ta, kuidas paks toss maasturi kapoti alla kadus ning tuuleklaasile tekkinud roosakas ämblikuvõrk olematuks kahanes. Juht tõmbas järsu liigutusega pea tagasi ning tagurdas loovides liiklusvoolu. Vanamehe ilme selgines ning huvitult, vaid suud pahaselt kriipsuks tõmmates vaatas ta, kuidas kihutava luksusmaasturi esiklaasile maandunud suur larakas taas kuju võttis ning koos kajakaga katuse ääre taha kadus. Tal polnud õrna aimugi, et osa sellest larakast jõudis varsti tema enese poolikuks jäänud sprotikarpi, seejärel polettidele ning siis lehkava ja müriseva kalalaeva hiigelvõrku. Selleks ajaks oli osa happelisest väljaheitest võtnud meeletult sipleva kalakese kuju.

Vanamees elas täiesti tavalist elu. Nagu paljudel, oli talgi kohti, kus sigarette pakki suitsetada ning mõtteid tühjusse mölgutada. Ta nägi, kuidas arstid tema lapselapse nabanööri kinni löiksid ning nutva imiku tagasi sünnituskanalisse aitasid. Ta nägi, kuidas poeg ja minia, kelle kohta ta kõik unustanud oli, üksteiselt hardalt naeratades sõrmused võtsid ning sametistesse karpidesse pehme siidi peale asetasid. Aastakümneid hiljem seisis ta suure laeva pardal, et tasa loksuvatest lainetest samasugune sõrmus kätte saada. Enne pintsakutaskusse panemist vaatas ta seda pikalt ning mitu pisarat veeresid põselt

silmanurka. Siis võttis ta kaane valgelt portselanpurgilt, mis vaid loetud sekunditega õige raskeks muutus.

Aastate möödudes armastus kahanes, kuni sellest sai pöörane kiindumus ja siis seletamatu tõmme. Varsti jalutas poiss tüdrukuga viimast korda, võttis ta naerul suust viielehelise sireliõie ning pani selle tagasi lopsaka põõsa otsa, mis kahe puumaja vahel kasvas.

Ja siis istus ta juba koolipingis ning õppis bioloogiaõpiku mannetute illustratsioonide vahendusel tundma neid lihavaid radu, mida mööda ta siit ilmast kunagi lahkuma pidi. Ainult selleks, et need juba õige varsti unustada ja kurejutu vastu välja vahetada.

Ta ema kaevati vaid mõni päev enne sünnitust maa alt välja, laudadest kokku löödud puukarp puhastati peotäite kaupa ülejäänud mullast ning vinnati köitega august välja. Mornilt looklev matuserongkäik viis selle kabelisse, kus musta riietatud pastori juhatusel kaeblikult lauldi ning karbi kaas lahti tehti. Varsti hingas poisi ema esimest korda sisse ning ta asetati määndunud, veriste linade vahele.

"Eha, kõik saab korda," korrutas keegi nutusel häälel.

Poiss hingas viimast korda välja.

Ja vähem kui üheksa kuu pärast ta ka suri.

Vello ebaharilik probleem

Vellol oli ebaharilik probleem. Ta oli uudistesötlane. Kõik hakkas pihta – nagu uudistesötlaste puhul ikka – Aktuaalsest kaamerast. See oli umbes pool aastat tagasi. Siis lisandusid sellele Seitsmesed uudised ja Reporter. Reporter oli neist kolmest kõige salakavalam. Nimeks küll viisakalt "uudistemagasin", kuid Vello maitse jaoks oli ta siiski liiga lääge. Sisu nagu oli, aga pärast vaatamist polnud eriti targemaks saanud, hinges võttis maad tühi tunne ja peale selle võis tihtipeale külla oodata ka reporteripohmakat. Aktuaalse kaameraga ei olnud sellist tunnet. Sellegipoolest ei suutnud ta Reporterit kunagi vaatamata jätta. Pohmakas pohmakaks, aga see saade oli nii särav ja läikiv ja pikk ja rahustav. Esiti venekeelse AK, Reporteri ja Seitsmeste uudiste, siis kahe viimase vahel klõpsides ning lõpuks ennast Reporteriga rahuldades möödusid kõik Vello argipäevad. Vähem tähtis polnud hilisõhtune AK, milles küll enam midagi uut ei olnud, aga väikese surina lõi ikka sisse. Just sellise mõnusa, hea une jaoks.

Kuid uni ei olnud alati magus. Sagedaste öiste paanikahoogude ja öudusunenägude hägusalt võbelevad uudised olid enamasti kõik kollased. Või esmapilgul hoopistükkis just korralikud ja õiged, täpselt midagi Vello maitsele, ja siis tuli äkki välja mingisugune hirmus tagamõte, iga sõna tähendus moonduis, kõik pöörati pea peale. Kvaliteetsest meeliülendavast välispoliitilisest uudistelõigust võis halvimal juhul saada järjekordse superstaari eraelu paljastamine, mis paksu musta tükatina ajukäärude vahele valgus ja ängistava tunde tekitas.

Probleem oli olemas... sõltuvus oli olemas. Vello teadis seda. Aga ta ei otsinud abi. Ta ei oleks seda ka parima tahtmise juures saanud. Uudistesõltuvus oli küllaltki uus nähtus, mille tõi endaga kaasa infoühiskond. Häbenedes oma nõrkust, arvas Vello, et saab üksinda hakkama, aga ei saanud. Haledad katsed mõni saade vahele jätta tipnesid enamasti sellega, et ta veetis televiisoriga tavalisest veelgi pikema õhtupooliku. Telepurgi külm valgus võis ta luisel näol varajaste hommikutundideni väreleda. Jumal tänatud, et oli olemas kaabeltelevisioon... ja BBC.

Õisteks – ja muudekski – hädajuhtumiteks oli Vello käte värisedes ja närive kääridega oma lemmikväljaannetest välja lõiganud artiklid, mida

ta veel lugenud polnud. Need pani ta voodi all vedelevasse plekkpurki: pärast järjekordset õudusunenägu vaid käega kahmata. Muidugi oli artikleid välja lõigates raske neid mitte piiluda. Ja nii olid Vellole paljud teemad juba ette teada. Kuramus, kuidas need tõprad tal kuklas pakitseda võisid, kui und ei tulnud! Ja nii oligi vaja purki – tiheda väärkasutamise tõttu – pidevalt uue materjaliga täita. Aga uudishimu vastu nii lihtsalt ei saa. Liiasi veel keegi, kes on uudistest sõltuvuses.

Vello töötas ühes kesklinna pubis koristajana. Sõltuvuse süvenedes otsustas ta tööle enam mitte minna. See oli kaks nädalat tagasi, veebruari alguses. Viimane kord, kui Vello korterist väljas käis, oli olnud viie päeva eest. Siis ladus ta külmkapi odavaid konserve täis ja otsustas, et jääb koju nii pikaks ajaks kui vähegi võimalik. Telefon küll helises iga päevaga aina lakkamatumalt, kuid selle vastu aitas suurepäraselt üks nipp. Ei, Vello ei tõmmanud oma telefonilt juhet tagant ära. Ta viskas selle aknast välja. Muidugi pidi ta selleks esmalt juhtme ära tõmbama, aga olles nii teinud, oli raske ennast peatada. Lõppude lõpuks – ta elas ju siiski kaheksandal korrusel. Asjade aknast alla loopimine oli sellise eksootilise elukoha üks väheseid hüvesid, sest näiteks ilusast vaatest ei saanud juttugi olla.

Kuigi telefoni õhulend – muidugi ka maandumine – ja mõned humoorikad uudised võisid Vello näole kerge naeratuse tuua, polnud mehe tervis siiski kiita. Viimase kahe kuu jooksul oli ta nahk silmnähtavalt kahvatunud, peeglist vaatas vastu kõhetu kuju, ribid tungisid naha alt välja ning silmade all olid mustad varjud. Ta oli kümnete kilode kaupa alla võtnud ning oma igapäevast konservi läks ta sööma hädiselt taarudes, tihtipeale seintele toetudes. Ta elas uudistest.

Nende juurde tagasi tulles – Vellole meeldisid igasugused uudised. Muidugi, mida värskemad, seda parem. Aga umbes nii nagu meil kõigil tuleb vahetevahel hirmus hapukapsaste isu peale, meeldis Vellolegi teinekord "hapumaid" uudiseid nautida. Lukustatud kummutis hoidis ta kaht ajalehte, mõlemad aastast 1937. Enne nende kallal maiustama asumist pidas ta iga kord vajalikuks õhtu ära oodata ning ennast kottpimedasse vannituppa lukustada. Seal, koos küünlajupiga, taaselustas ta mõtteis unustusehõlma vajunud ridu. Kaif oli garanteeritud. Pikemad artiklid andsid veel hommikulgi tunda.

Viimastel päevadel hakkas Vello oma probleemi tõsidust taipama. Tööd oli ju vaja teha, raha oli vaja, makse oli vaja maksta. Ka konservid olid otsakorral. Aga kuu oli alles poole peal, maksudega oli aega. Ja siis tulid ju alles hoiatused. Ja siis tulid eelviimased ja viimased hoiatused. Nii

otsustaski Vello muretsemise asemel uudiseid lugeda ning nupuka mehena vähendas ta lihtsalt oma toiduportsjonit poolele konservile päevas.

Kui härra Einar Sammalpea oma seitsmenda korruse korteris roiskunud liha lehka tundma hakkas, oli Vello surnukeha lagunemisprotsess juba alanud. Tuletõrjujaid, kes Vello korteri puitukse kirvestega maha lõhkusid, tervitas põrandal lebav infoühiskonna ohver, järjekordne uudistesõltlane. Toauberik oli külma telerikumaga täidetud ning õhk oli Vellost paks. Mornilt lülitas tuletõrjuja televiisori välja, teine tellis telefonitsi surnuauto.

"Ei, ma arvan, et seda pole vaja üles tuua. Jah, täitsa lödi teine," seletas ta.

Lause, millele võib lugematutes situatsioonides väga palju erinevaid tähendusi välja mõelda, kandis antud kontekstis vaid üht kindlat sõnumit: laibakotti polnud vaja tuua. Mõne aja pärast saabusidki mehed surnukuurist. Vello pudises nagu muretaigen ning nii kühveldati ta korterist leitud Konsumi kilekottidesse.

Paberite järgi suri ta alatoitumisse, mis tõi endaga kaasa üleüldise keha nõrgenemise ja viimaks – südame seiskumise. Tegelik põhjus peitus aga selles, et päev enne oma surma oli ta enda jaoks avastanud CNN-i. Vellol oli ammu olnud teooria, et ka pärast BBC-d on kanaleid, aga ta ei olnud kunagi edasi vaadanud, polnud nagu vajadust olnud. Ühel saatuslikul päeval ta siiski tegi seda ja avastas kanali, mille uudised olid ilusamad, suuremad ja krõbedamad kui kusagil mujal. Otsekui temale loodud. Ammulisui, harulised ilaojad siirupina mööda lõuga alla voolamas, jälgis ta võõramaiseid uudiseid, ilmateateid, börsiteadaandeid ja lühiuudiseid, mis tihti ekraani all pika ribana jooksid.

Nii ta suri, tehes seda, mis talle kõige enam meeldis. CNN-i üledoos oli tema jaoks ideaalne lõpp. Ühe otselülituse ajal Iraagi pealinna Bagdadi läks pilt mustaks ja Vello vajus põrandale külili, ise õndsalt naeratades. Enne keha bioloogilist surma nägi ta veel paari uudistelõiku unes. Üks oli Kongo banaaniistandustest ja teine Eesti Vabariigi suhetest Leeduga.

Küllaltki irooniliselt sai Vellost see, mis talle endale lõpu tõi. Temast sai uudis, maiuspala teiste sõltlaste jaoks – talle eraldati väike lõiguke SL Öhtulehe krimirubriigis ja samuti võis paar päeva hiljem surmakuulutuste all näha kaastundeavaldust Saku Õllekeldri töötajate poolt.

Taavet Kase

Õhtusöögiks koju

Albert kõndis töölt kodu poole. Järjekordne monotoonne tööpäev seljataga, manööverdas ta tänavaterägastikus ja mõtiskles, iseenesest mõista, suitsusest õllesaalist, külmast õlletooibist käeulatuses. Kõik see, Alberti jaoks ilusam kodust, ilusaim üldse kõikvõimalikest kohtadest, kuhu pärast tööpäeva loivata, ootas teda Orava baaris, mis asus Jakobi tänava lõunapoolses otsas. Igal õhtul otsiti sealt lohutust ja seltskonda, vahel eksis sinna mõni kaasmaalane, kes elu mõtet taga ajas. Igatahes oli Orava baar õige koht, kust seda kõike otsida. Seda Albert teadis. Ta neelatas januselt ning kiirendas siis sammu, tõtates üle autoteedest, mööda foorituledest, jättes seljataha argised näod, kes üksnes põlglikult mühatada mõistsid, kui mees neist imelikul irvel mööda ruttas.

Traavi tänaval aga – Traavi asetses Jakobiga põiki – mehe meeldiv enesetunne justkui hajus, joovastus hääbus ning poisikeselik rõõm eelseisvast õlleelamusest asendus argise tuimusega. Ta aeglustas sammu. Tummalt vantsis ta mööda kuldkollasest labradorist, kes saba liputades üle tänava tuli ning kes enne, kui Albertil külm õlletoop ja pringi tagumikuga ettekandja meeles mõlkusid, oleks talle teatud määral rõõmu valmistanud, oleks temalt isegi heatahtliku lõuasügamise saanud. Traavi tänava tumepruuniks võõbatud ning igati stiilipuhtad puitmajad, mis seal lonkimise alati meeldivaks tegid, ei tundunud nüüd Albertile sugugi vahvad. Pigem vastupidi – tume hooneterivi saatis teda katkematult, tekitas rahutust ja ebakindlust, pitsitas nii vasakult kui paremalt ja surus tänava kokku õige kitsukeseks jalgrajaks, mis Albertile nüüd rohkem ainsa väljapääsu kui muheda Traavina tundus. Mingi veider äng pugus mehele südame alla, libistas end õrnalt üle sapi, lasi liugu kopsuõõnsustes, pannes kõndija kuuldavalt hingama, luusis siis veel siin-seal ringi, kuni lõpuks ühtlase massina üle kogu keha laiaili vajus. Kahekorruselised elumajad aga tundusid üha enam koomale tõmbuvat, ahendades tänava juba ebanormaalselt kitsaks. Järsku märkas mees, et ta tänaval päris ihuüksi kõnnib, ainult kaugemal, juba Jakobi tänava avarustes, liikus sinises kuues kogu, kuid kadus siis hetke pärast horisondilt. "Mida kuradit," mõmises Albert pahaselt, ehmus siis

omaenda häälest, lasi kõhedustundel end korra väristada ning proovis mõtteid tagasi õllesaalile viia, aga kõhedustunne, visa elajas nagu ta oli, ei kadunud kuhugi. Ta tugevnes, väristas veel mõne korra Alberti põlvi, haigutas siis justkui hetkeks ja teiseses lõpuks hirmuks. Albert võttis end viimast korda kokku – ta kortsutas kõvasti oma tihedaid kulme, hõõrus nimetissõrmega meelekohta ja proovis siis tõsiselt õllesaaliga seonduvate toredusmõtete juurde tagasi pöörduda, välja naerda veidrat kartustunnet ning põrustada naha vahele pugevat hirmu. Hirm aga, veelgi visam ja kindlameelsem kui tema väikevend kõhedus, ei teinud lahkumisest kuulmagi. Ta pressis ennast kiirustamata sisse, puges naha vahele, kammis läbi kõik nahaalused urkad, lasi end külma jutina üle mehe selgroo ning lõpetas siis õõvastava, lausa vastiku tõmbega kõhuõõnes.

Kui mees lõpuks Jakobi tänavale jõudis – kaugemal oli näha Orava baari heleroheline silt –, hakkas hirm üha teravamalt lõgistama, nihkus järjest kindlamalt kuklasse. Albert kartis. Ta kiirendas nüüd meeleheitlikult sammu, silmad maas, pilk saatmas halli asfaltteed, mis jalge all kõva ja kalk tundus. Justkui ei hooliks see endal käijatest, justkui väldiks neid iga hinna eest, näitamata välja ühtki märki külalislahkusest, mis astumise pisut pehmemaks oleks teinud, halli natukene rõõmsamaks muutnud. Ei möödunud kaua, kui Albert kiirsammult tasahilju sörgile üle läks. Vaikselts hakkas ta sisse saama rütmi, mis valjult peksva südameklõppimisega ühtis, ja liikus nüüd üsna kibedal sammul mööda Jakobit, proovides joosta nii ökonoomselt kui vähegi võimalik, käsi kramplikult enese vastas hoides – justkui suureneks hirm tema liigutuste arvelt! Kui Albert Jakobi tänav lõpus viimaks seljataha kiigata otsustas, kadus vaikne sörgistiil hoopis, minnes nüüd üle lausjooksuks, mis enam liigutuste ega hingetõmmete pealt kokku ei hoidnud.

Jakobi tänavalt pööras arvestatava kiirusega jooksev mees vasakule – Iili tänavale, mis kujutas endast üksluist helehallidest, kohati beežidest tellistest ehitatud majade rivi, kus eranditult kõik esimesed korrused olid hõivanud väikesed poed, omanikeks lihtsad FIE-d, kes päevast päeva tulist vaeva nägid, toitmaks oma lihtkoodanlikke abikaasasid ning nooruskiindumuse ajal soetatud järglasi. Alkoholile ja tubakale spetsialiseerunud poe akendest mööda joostes märkas Albert sõbralikku poepidajat, nimeks Illimar, kes talle harjumuslikult, kuid siira meeleheaga lehvitas. Tuttava heatahtlik lehvitus tõi kaasa hetkelise reaalsusse naasmise, tõi õrna sõõmu ohutustunnetki. Viivuks pidas Albert oma põhjendamatu jooksmist, mida saatsid mööda pispipoode kondavate inimeste veidrad pilgud, halenaljakaks.

Jõudnud aga välja Iili ja Uusmani nurgani, kus mees juba peatuda kavatses ning koduteed rahulikumas tempos ette võtta plaanis, naasis hirm äkitselt, just nagu oleks ka tema üürikeseks hinge tõmmanud, salvava hingusena tema kehasse. *Miski* tundus iga hetk välja kargavat Albertist vaevalt paari meetri kaugusel asuva tööriistapoe uksest. Meeltesegasena jooksu alustades ootaski ta nüüd mingisugust kargatust, õudset karjet, mis tal vasakust õlast kinni haaraks ning ta umbropsu kaasa tõmbaks. Meeleheitlikult joostes ei hoolinud mees enam inimeste pilkudest, ei teinud välja söimavatest kodanikest, kellega ta rohmakalt kokku põrkas. Tal oli üks eesmärk – põgeneda selle seletamatu nähtuse eest, mis Alberti väikese mõistuse kalkulatsioonide järgi teda kurjakuulutavalt jälitas.

Olles üllatavalt kiiresti läbinud umbes pooleteist kilomeetrit Uusmani tänavat, sattus mees Hiie tänavale, mida teati kui rajooni kitsaimat ning mida põlised elanikud lihtsalt Kitsukeseks kutsusid, olles maha salanud ning arvatavasti juba unustanud tänav õige nime. Alberti jalad ei tahtnud teda enam kanda, kopsud olid keeldumas edasisest koostööst, kuid just nüüd, Kitsukese kitsastes avarustes, jõudis hirm lõppfaasi, ajas võimsalt rinna ette ja lasi end teatud uhkustundega surmahirmuks kuulutada. Hoolimata otsakorral olevast võhmast alustas Albert sprinti, mis käis nüüd juba elu ja surma peale, lõpusprinti elulootuse suunas, pääsemaks surmasuust. See *miski* hingas talle oma kuuma hingeõhku kuklakarvadesse, tundus teda nüüd kohe-kohe haaravat ning endaga sügavasse hukatusse matvat. Piimhappesse uppuvate lihastega jalad kandsid meest kindlamalt kui kunagi varem, külm higi otsmikul oli aurunud, kuna otsaesine oli tulisem kui ühegi läbipõetud palaviku ajal. Tardununa saatis Hiie tänav ta läbi oma ahta südame. "Haarab mind nüüd toosamune fataalne *miski* või lämbun ma siinsamas rentslis?" käis mehel peast läbi.

Arvates end tegevat viimseid hingetõmbeid, jõudis Albert Peetri tänavale, kus hirm täiesti ootamatult lakkas. Lihtsalt kadus, justkui poleks kunagi eksisteerinud, justkui poleks iialgi meest meeletele kihutanud. Teda lihtsalt polnud enam. Käed põlvedele toetanud, pööraselt läkastades ja veremaitselisi tatilärakaid keset tänavat sülitades vaatas mees märgade silmadega seljataha. Ei olnud mingisugust miskit, ei olnud midagi peale tühja Peetri puiestee. Ta ärkas teisel pool teed seisvate ja jäätist limpsivate tüdrukute naerukihina peale, mis lõppes arusaamatu sosinaga.

Nüüd märkas mees isegi, mis temaga selle pöörase põgenemise käigus juhtunud oli – lõug, kael ning särgikrae olid ilaga korralikult läbi immutatud, higist tilkuv heleroheline triiksärk oli pahemast käisest suuresti rebenenud ning nägi nüüd kasutamiskõlbmatu välja, hiljuti naise pealekäämisel soetatud must kingapaar polnud enam paar, kuna üks kingadest oli teadmata kadunud. Püksitaskuid kontrollides ei leidnud mees oma sigaretipakki ega rahakotti.

"Kurat küll!" röökis ta täiest kõrist ning istus trepiastmele, mille ette pidama oli jäänud.

Särki lahti nõõpides vaatas Albert kella (õnneks pole see kaotsi läinud, mõtles ta korraks) ning avastas, et kell saab kohe kaheksa.

"Jälle ei jõua," kõlas üle tänava tema vali hääl, mis teismelistes, kes teda juba pikemat aega põlglikult, kuid siira uudishimuga jälginud olid, tugeva naerupahvaku esile kutsus, ent kui mees neile ebamäärase, omamoodi kurja pilgu oli heitnud, kadusid nad kiirel sammul omavahel pomisedes ning vestlusest võis selgesti eraldada sõnu "värdjas" ja "pervert".

Ta tõusis, keeras ümber ning märkas siis kohtlase rõõmutundega, et seisab iseenese kodu ukse ees.

"Sa vahi, milline kokkusattumus," mõtles mees järjest kasvava hämminguga ja astus uksest sisse.

"Oi, tere, Albert!" naeratas mehe abikaasa talle ukstelävel rõõmsalt vastu ja suudles teda õrnalt märjale põsenukile, "väga hea, et sa ka lõpuks õhtusöögiks koju jõudsid. Näib, et minu sõbrast oli abi," sõnas kõhn naine ning kõndis salakavalalt naeratades salatikausiga söögitunga.

Reks Imehelde

Kohtumine K-ga

Nägin eile K-d. Tänaval. Jooksime kui pöörsed ja embasime kõvasti. Peaaegu homoseksuaalselt. Õrnalt. Kuidagi romantiliselt. K on ikka õige mees. Ma ei mäletanud, et ta nii suur oli. On. Ikka on suur. Kerkis mu kohale ja patsutas põske. Läksime kohvikusse.

Kohviku teenindus oli jube. Me oleks seal justkui tunde istunud. Jõudsime kõigest rääkida. Õigemini küll vaikisime. Ei öelnud suurt midagi. Kuid me lugesime teineteist, saime kõik teada, imesime välja uudised. Ta oli välismaal käinud ja puha. Kuradi ettekandjaprenna saabus umbes sel ajal, kui otsustasime vetsu minna. Tulgu hiljem tagasi! Keegi lubas meile politsei kutsuda. Kutsugu vetsu! Tellisime mõned joogid ja midagi süüa. Ei suuda enam täpselt meenutada. Preili rääkis nii vaikselt. "Mida? Mida sa ütlesid?" Meil paluti vaiksemalt olla. Pagan, mu kõht oli jube tühi. Ma vist higistasin ka kõvasti. Ja kõrvallauas üks lõkerdas nagu hüään.

K tellis uued joogid ja naeris. Mul pidavat punased silmad olema. Hetkeks tundus mulle, et tal on kolm silma, aga ei, silmapete. Punastest silmadest vist. Teenindaja lähenes meile jookidega. Ma pillasin enda oma maha. Toodi uus.

K naeris ja rääkis, et ta tahaks varsti endale pere luua. Pere? Kust see mõte nüüd tuli? Tahab äkki selle ettekandjaga naituda. Ah? K naeris. Ta naeris üldse väga palju. Abielluda ja pere luua. Küll me alles hirnusime.

Uued joogid. K tahtis minna suitsu tegema. Tehku siinsamas. Kedagi see ei sega. Kuigi hääne pidi see peletama. Saabki vastikutest loomadest lahti. K pakkus mulle ka suitsu. Ei tahtnud. Polnud isu. Kõht oli rõvedalt tühi.

Aga nüüd tagasi pereloomise juurde. Kas ikka tasub? Inimesi on niigi liiga palju maailmas. Miljardeid. Parem vasektoomia ja asi ants. Häh, Ants just käiski vasektoomias, asi ants, häh! ... Kuid K polnud nõus. Keegi peab ju meie järele vaatama, kui me vanad oleme.

Me ei elagi vanaks – sellise elustiiliga ei saagi kaua elada. Sureme juba õige pea. Relva või süstla või koormuse läbi, või võlgade kätte. Surm tuleb meile järgi.

Preili saabus meie toitudega. Andsin talle tippi. K andis forinteid. Mitu tuhat! Oi, kuidas naersime. Toit oli hea, kuid küsimus ei tahtnud peas vaibuda. Et ikkagi peaks abielluma? K noogutas ja pani uue suitsu ette. Saabus kohviku juhataja. Või oli see restoran? Vastastänaval oli hiina restoran. Aga see – ei tea. Juhataja nõudis, et suitsetamine ja räuskamine (?) lõppeks. Kes siin räuskab? Me räägime elulistel teemadel ja pealegi räuskab hoopis see hüään kõrvallauas.

Nüüd ärritusid teised ka. K eriti. Ta tõusis püsti. Pagan, ta oli suur! Hüään tuli ka. Juhataja lubas politsei kutsuda. Olevatki juba kutsunud. Aga abielluda? Siduda end terveks eluks ühe inimesega? Kahtlane. K aga vaidles vastu. Ta lubas juhataja endale naiseks võtta, tollele ei näinud see vist väga meeldivat. Siis haaras keegi pipragaasi järele. K lõi taldriku põrandale kildudeks. Miks klientidega niimoodi ringi käiakse?

Kas abielluda? Siis ei tohi enam lahutada: see ei ole õige. Siduda ennast ühe inimesega ja kasvada kokku nagu väädid. Muutuda üheks. Fusioon. Iseenesest on see ju imeilus mõte. Kuid selle võimalikkuses ma kahtlen. Kahjuks. Välja arvatud siiami kaksikute puhul.

Meid aeti lõpuks peaaegu väevõimuga kohvikust-restoranist välja ja otsustasime džentelmenlikult lahkuda. Pagan, kui külm väljas oli. Surusin ennast K vastu. Tal olid peaaegu pisarad silmas. Ta lubas mulle, et leiab endale varsti elu armastuse ja kõigel on jälle mõte. Ole nüüd, K, su elul on mõte. Sa oled tegija. Abielluda ei tohiks "mõtte leidmiseks". Abielu on püha.

K noogutas. Tänavakivid olid kuidagi eriti halvasti paigutatud, pidevalt komistasin ja lõpuks kukkusin maha. K oksendas majaseinale. Mul oli paha olla. Kõik keerles. Mul oli vaja vett. Äkki seisis mu ees sinine mees: "Mis sul taskus on?" "Midagi?! Midagi pole! Ma pean minema!" Kuulsin vaid "Stopp!", "Stopp!", kuid jalad viisid mind ise edasi. K said nad vist kätte. Küll ta seal külmade seinte vahel jälle normaalselt mõtlema pannakse. Siis räägime uuesti sellest eluarmastuse asjast!

Muhu monoloog

Pärast üsna õnnetut kukkumist magamistoas, mille põhjustas hooletu asjade paigutus mu kolmeaastase nõbu poolt mõned päevad varem, tekkis mulle kapiservast pähe suur ja sinaka tooniga muhk. Ta osutus erakordselt suureks, oma rassi tõeliselt vägevaks esindajaks, kellele oli antud võime inimkeeli mõista ja ka ise rääkida. Nii kõneles ta mulle üht ja teist, tehes tihedalt pause, et ma saaks peast haarata ja valusat kohta ettevaatlikult kompida või siis lausa minna külma eset otsima. Ta ütles:

Ole õnnelik, väike mees! Mitte igäüht pole õnnistatud seesuguse muhuga, kui seda olen mina. Olen vanast ja väarikast soost ja tean palju. Tekin vaid tõsise vajaduse puhul, milleks sinu olukord hetkel vägagi selgelt liigitub: sa oled hädas ja vajad professionaalset abi. Kuula mind, väike mees, ja õpi!

Valu on kõigest tunne. See on vahend, et sulle sinu elusolekut meelde tuletada. Valu võib olla ka märgiks, et oled astunud üle piiri, kas siis hulljulguse, rumaluse või puhta tahtlikkuse abil. Ükskõik, millist meetodit sa kasutasid, on sõnum ikka sama: piirid on ületatud ja sa pead nüüd võtma seisukoha. Seisukoht ei tähenda momendil mitte valikut istumise ja seismise vahel, vaid vastust küsimusele: mida püüad sa saavutada? Näiteks kui sul on plaanis kiiresti vormi saada, siis annavad haiged lihased teada, et eelnevalt on korralikult trenni tehtud ja progress on vähemalt mingil määral alanud, nüüd on vaid vaja edasi tegutseda. Teine variant võib olla valutunne pärast õnnetust. Sel juhul on sõnum sulle lihtne: ole ettevaatlikum või sinuga võib midagi päris hullu juhtuda! Nii on ka praeguses olukorras.

Ma olen siia saabunud sind hoiatama: ole ettevaatlik, korista oma magamistuba ja ära lase igasugustel põngerjatel oma toa põrandal leludega mängida ning need siis süütu ilmega lohakile jätta. Ole kavalam ja ettenägelikum: lase tal mängida sellistes kohtades, kus sa eriti ei liigu, näiteks köögis või pimikus. Korja üles ilmselget ohtu kujutavad mänguasjad, eriti need, mis on libedad või millel on rattad. Igasugune ettenägelikkus on pika ea saladuseks. Sa soovid ju veel kaua elada? Vastasel juhul ära otsi pisukest lohutust väikestest valudoosidest, mida mina – kasvult olen küll suur, kuid haiget ma suurt ju siiski ei tee – sulle pakun, vaid lõpeta oma elu kiire noahoobi või vertikaalse langemisega.

Mõista, olen paljudele ennast ilmutanud ja neid kõnetanud, minu sõnadel on kaalu, ma suudan inimesi kuulama panna ja neil on minu jutust ka kasu. Ära ole rumal, kes oma vigadest ei õpi. Kuid ära arva, et ma puhtast headusest oma tarkuseteri jagan, ka mina õpin üht või teist juurde. Ma olen näinud uskumatuid asju: udust mereranda peale karmi laevaõnnetust, olen uurinud riietusruumides peituvaid saladusi ja küll õpin ma ka täna. Kes teab veel mida, väike mees...

Nõnda see väsimatu muhk oma monoloogi pidas. Minu palveid wait jääda ta kuulda ei võtnud. Igavene jäärapäine vennike oli ta. Tema tuimestamiseks neelasin mõned valuvaigistid ja üritasin ta juttu padjaga lämmatada, kuid piisavalt kõvasti suruda ma ju ei saanud – valus oli. Tema aga üritas mind oma võrdlemisi tüütu hääletooniga harida ja mõtlema meelitada, mis avaldas sel momendil hoopis vastupidist mõju minu vihale ajamise näol. Võib-olla polnud see jutt üldse mulle mõeldudki, sest ühelegi minu sõnale muhk ei vastanud. Ta rääkis rohkem omaette, selge häälega küll, kuid siiski kuidagi transis ja kangutades. See monoloog aga jõudis minu jaoks varsti lõpule. Pärast paari unerohu-tabletti raskesse unne vajudes oli mul täiesti ükskõik, kellele ja kui palju see vägevast kasvu muhk oma kõnet pidas. Hommikuks oli ta igatahes wait jäänud.

Kasuta päeva!

Kasuta oma päeva!

Hommikul tõuse erksalt voodist. Kisu nägu välja padjast, naerata vastu uuele koidule ja kerki voodist üles. Ringuta uhkelt.

Vannituppa!

Pese oma unised silmad, vaata peeglisse, seal näed sa tegutsemisvalmis inimest, nooruslikku ja rõõska. Haara hambahari, siis kuivata nägu. Pugi ahnelt oma hommikusööki. Sul läheb iga energiaraasukest vaja.

Tööle!

Liigu kibekiiresti mööda tänavaid, kas siis auto, ratta või lausa kondiauruga. Vaata paremale ja vasakule, kui palju on näha ja teha! Tööl haara kohvitassi järele. Väike turgutus ei tee halba. Hekselda läbi kogu paberimajandus, ole ahne, tee ka teiste asju, kui nad liiga aeglased on. Aeg on raha!

Tõtta lõunapausile! Räägi kümnete inimestega, tee neile komplimente, võta suur praad, söö see nelja minutiga. Milline kaunis päike! Osta endale kaks uut raamatut ja soeta spordiklubi kaart. Terves kehas on terve vaim. Tagasi tööle: milline võrratu vaatepilt. Ülesannete lõppu ei paista kusagil. Iga minut tuleb ära kasutada. Saada ka e-mail oma lapsepõlvesõbrale, kes Panamas aega surnuks lööb. Vaene ullikene. Tee endale meelepea, et ülehommene tuleb vanemaid külastada. Kuid kaks päeva on nii pikk aeg, et seda kauget hetke, kui sa nende juures tugitoolis jalgpalli vahid, on momendil utoopiline ette kujutada.

Koju!

Boss kiitis sind. Sinust oli asja. Sinust on asja. Koduteel käi läbi poest: lilled ja šampus. Külasta kaunist neidu sealt vanade kastanitega tänavalt. Jalutuskäik pargis ja üllatuspiletid kinno. Kõik edeneb hästi. Koju jõudnud, kohe duši alla. Eemalda kõik möödunud päeva jäljed, ole uus ja värske. Iga hetk on uus, nii ka sina. Paranda tool, mis vastikult logiseb. Sõima naabrimeest, kes sind asjata tülitab. Kunagi pole tal asja, aga ikka lobiseb.

Kodust välja!

Väljas hämardub, aga sina hakkad üha enam särama. Helelilla särk seljas, kallid kingad jalas. Külasta kolme baari, vaheta telefoninumbreid, võta kaks liigset õlut. Ole õigeks ajaks kino juures. Taevas, kui ilus ta on! Või on see lihtsalt õlu, mis soontes räägib? Tühja sest, ei tasu pead mõttetustega täita. Film on igav, aga kaaslane huvitav. Saal on pime, aga sina helendad. Haara igast võimalusest, naudi iga suudlust. Diskoteeki! Vaidle turvamehega, kui ta arvab, et sa oled liiga purjus. Tantsi nii, kuidas jaksad. Ära kaota neiut silmist. Kui see juhtub, otsi uus. Räägi mitmetega, flirdi rohkematega. Lahku vahetult enne sulgemist. Urineeri avalikus kohas ja naerata möödujatele.

Magama!

Tõmba särk seljast ja joo klaas vett. Vaata ennast peeglist, seal on tegija, praktiline inimene, mitte mingi laiskvorst. Raiskamine pole sinu rida. Sa oled ainulaadne.

Kasuta oma päeva!

Jüri Andrejev

Enesehävitus

Uno aknad vaatasid põhja. Vaid vara hommikul ja hilja õhtul sisenesid nõrgad päikesekiired läbi tolmuste klaaside ja paksude määrdunud kardinatega hämarasse tuppa. Oli keskpäev ning ta istus laua taga ja puistas värisevate sõrmedega konidest lauale tubakapuru. Akna vahele löksu jäänud kärbes sumises tüütult ning peksis end peaga vastu klaasi. Väljast kostus varese kraaksumist, kuid linnu kragiseva hääle summutas vali mürin, mis raputas isegi aknaklaase – sajakonna meetri kaugusel libises metalse maona kaubarong, tagudes rütmiliselt liipreid.

Laua kulunud vakstust, kõverate jalgadega toolidest, mehe paistes kätest, kardinatega, tahmunud tapeedist, pesemata põrandast – kõigest levis iiveldamaajavat hapukat puskarilõhna, mis oli läbi immutanud iga eseme siin varjulises toas. Lauanurgal seisid kaks sildita plastikpudelit, mille põhjas leidis veel mõni tilk sisikonda õonestavat vedelikku. Kui mehe vesised silmad hetkeks pudelitel peatusid ja talle meenus eilne jooming, tõmbus ta ülespaistetanud ja habetunud nägu vastikustundest krimpsu. Teisel pool kööki elektripliidil vedelesid plastiktops ja pesemata nõud; lahtikoorunud tapeedi vahelt piilusid pisikesed prussakad. Hämaras varjus rippus vana üleskeeratav seinakell, tagudes kiretult sekundeid.

Raskelt nohisedes veeretab Uno konisid põidla ja nimetissõrme vahel, kuni väärtuslik puru oli viimse kübemeni lauale puistatud. Äärmise vastumeelsusega tõusis ta püsti. Jäine valu tuikas põlvedes. Oodanud ära ka terava peavalu taandumise, astus ta pliidi juurde ja otsis välja vana ajalehe, millest ta laua taga istudes rebis välja paraja tüki plotski keeramiseks.

Väsinult toetas ta pea kätele. Eilne jooming jäi viimaseks korraks elus, töötas Uno endale. Ta hakkab korralikuks inimeseks, muutub täielikult, nii et aasta pärast pole teda võimalik isegi ära tunda. Kuna ta ainukesed sõbrad olid kõik viimse kui üheni paadunud joodikud, pidi ta nende seltskonnast vabanema. Ta hakkab erakuks, mõtles Uno, sättides tubakat paberile. Müüb selle korteri maha ja läheb venna juurde. Küll

vend ta enda juurde võtab, kui kuuleb, miks ta tahab maale elama tulla. Ta leiab mingi hobi igavuse peletamiseks ja hoiab venna maja korras. Ta silme ette kerkisid värvilised pildid kainest elulaadist, ja samal hetkel, kui ta tõmbas kuiva keelega üle paberi serva, võis ta suul isegi kerget muiet aimata.

Trepikojast kuuldus samme. Uno mõistis, et mõni peavalude käes kannatav nii-öelda sõber oli võtnud eesmärgiks tema kulul oma enesetunnet parandada. Unos kogunes viha. Rahule ka ei jäeta! Teavad ikka, kuradid, mõtles Uno ärritatult, et ta sai eile toetuse kätte, selle eest, et Tšernobõli katastroofi tagajärgede likvideerimisel autojuhina töötas. Muidu küll külas ei käi, aga kui läheneb neljas kuupäev, siis satuvad järsku siiakanti. Ta tahtis tülgestusest sülitada, ent suu oli liiga kuiv. Sammude müdin lähenes uksele. Siis kõlas nõrk koputus.

Ta tahtis juba "sisse" hõigata, ent otsustas viimasel hetkel suu pidada. Aga uks polnud lukus ja külaline võis ise tuppa astuda. Ta vaatas pingeliselt linki. Kõlas uus koputus.

"Uno, tee uks lahti."

Uno ei liigutanud. Ta ei kavatsenudki ust avada. Ta oli ju otsustanud uut elu alustada.

"Ma nägin sind läbi akna! Tee lahti, ole mees."

"Ilmselt peab siiski vaatama, mida see tolgus tahab," mõtles Uno ohates ja ütles kähiseva häälega:

"Uks on lahti."

Koputati uuesti.

"No, kurat küll, ei saa siis aru või. Ma räägin, et kobi sisse." Kuid ka selle peale ei sisenenud kedagi ja Uno tõusis ise püsti.

Kui ta ukse lahti tegi, seisis tema ees lühikest kasvu, sisselöödud ninaga viiekümnendates aastates mees, kauaaegne joomakaaslane Mats. Alandlikult võttis mees nokatsi peast ning sügas määrdunud tõmpide sõrmedega pesemata pead, katsus siis ajamata habet ja naeratas.

"Ma ütlesin, tule sisse," sõnas Uno vihaselt ja samas kurvalt.

"Selline asi on..." alustas Mats paigast liikumata, "et sattusin siiakanti praegu ja... mõtlesin – astuks läbi!" Tema hääl muutus lõbusamaks.

"Eile, tead, sai, raisk, Ruudi juures joodud. Oi kurat," – ta väänas oma krobelist nägu, justkui hakkaks oksele – "öäh... millist sitta me jõime. Ervin sai sotsialka kätte, siis kostitas ka meid. Oi, raisk, kuidas pea valutab. Tead, kui sitt on olla. Saaks nüüd veel veidi... Ole mees, ah?"

"Jälle kõik see endine," mõtles Uno. "Milleks?"

"Eile jõime ära."

Mats naeratas, paljastades kaks pruunikat kihva. "Ära jama. Sul oli eile pension. Mis sa räägid, et pole!"

"Teab, raisk, näe, teab," pigistas Uno hääletult läbi hammaste. "Kõik on otsas. Millestki vaja ära elada ka," ütles ta, ise imestades, kui kergelt ta suutis joomislõbust loobuda.

Matsi tuhmid silmad ahenesid. "No mis sul see siis ära ei ole. Kade mees oled või?"

Uno laiutas käsi.

"Anna siis pokuritki. Kaks päeva pole korralikku suitsu saanud," palus Mats.

"Tõmban isegi habaarikuid." Suitsule mõeldes tekkis Unole mõte saata Mats poodi sigaretipaki järele. Lubab mõned suitsud talle, küll siis lippab. Kuid samal hetkel tõrjus ta selle mõtte tagasi. "Mine... mine kellegi teise juurde. Mul on nii halb päev, tahaks üksi olla."

Mats vaikis mõned sekundid, vaadates juhmi pilguga Unole otsa, justkui püüdes aru saada, mida mees ütles.

"Igatahes... Aga tead... Mis sa siis nendest habaarikutest tõmbad. Imelik mees – raha on, aga ei raatsi normaalset suitsu osta. Kade oled või?"

Uno oli kogu elu end heldeks inimeseks pidanud, kes kunagi ühelegi sõbrale ära ei ütle ega kedagi hätta ei jäta. Solvav oli kuulata, kui keegi sind kitsiks inimeseks pidas, samas kui tead, et oled üks kõige lahkemaid inimesi mitmekümne kilomeetri raadiuses. Olgu ajad kui tahes halvad, ikka leidis ta võimaluse tuttavat kostitada või sööta.

"Ei noh, mis kade ma olen," sõnas ta vaikselt.

"Ega õige mees oma sõpra sedasi ära ei tõrju."

"Ajan Matsi minema ja see läheb räägib kõigile, kui halastamatult kitsi ma olen," mõtles Uno, püüdes jõuda otsusele. Aga ei ole ju! Ja siis kõik usuvad ning hakkavad teda vältima.

Järeleandmatu pilk Uno silmis mahenes.

Mats justkui aimas ta mõtet. "Lähen ostan?"

"Võiksid käia küll. Ma annan raha."

"Mitu pudelit?"

"Mis pudelit – suitsu ostad!"

"Suitsu?" Mats lõi käega. "Mis ma siis selle suitsu pärast ennast vaevama hakkam. Sa elad ka nii kaugel."

Kestis hetkeline vaikus. Mats vaatas äraootavalt maha. "Pea nii valutab. Nagu kirvega taoks, kohe kirvega – laks ja laks!" jätkas Mats, löigates käega õhku. "Tavai, teeme kahe peale samaka. Mis see sul on siis? Seisan vaevu püsti, sure veel maha. Sinu südamele jääb, kui peaksin hommepäev sussid püsti viskama. Ostan ühes ka suitsu." Mats tõstis vesised, justkui nutumaigulised silmad üles ning vaatas haledalt Unole otsa.

Uno lõi alistuvalt käega. Ega tema jooma pea. "Hea küll!" Ta tundis, kuidas sisikond kokku tõmbus. "Aga vaata. Osta ikka korralikku suitsu, mitte mingit kontrabandi. Osta ikka mingit marki."

"Kelleks sa mind õige pead. Muidugi marki!" ütles Mats, rõõmuväriin hääles.

Uno tiris taskust kortsus rahahunniku ja proovis üle lugeda, ent mõistus ei võtnud. "Jätkub küll."

Mats silus raha kenasti sirgeks ja murdis kokku.

"Ostan sidrunimaitsetelise puskari või tavalise?"

"Kurat sellega," ärritus Uno ja sulges ukse.

"Ma ostan Vofkalt," kuuldus ukse tagant.

"Osta või Peetruselt," nähvas Uno ja istus.

Ta lõi raevuhoos rusikaga vastu lauda. "Persse!" Ei suutnud joomisele

siiski vastu panna. Ikka lipsas huulte vahelt välja – ostku suitsu!
Milleks? Idioot. Ta keha hakkas valutama ja ta surus pea käte vahele.
Nüüd see Mats tuleb, kaasas mõni sõber, arutles ta rahulikumalt. Ja
siis nad hakkavad jooma. Joovad päeva ja kui raha järele jääb, joovad
ka teise. Siis nad kaovad ära. Tema aga jääb muretsema, mis edasi
teha. Ja ainuke võimalus on end kellegi kulul täis juua. Oo jaa, nad
joovad ühe lonksu teise järele, neelavad põletavat vedelikku, mis nende
mõtted ümber sulatab ja sisikonna seest ära sööb. Nad joovad, lausuvad
ringlevas uimas mõttetuid sõnu. Neil on hea olla, sest halvad mõtted
kõrbevad koos ajurakkudega. Ja sees kõik põleb.

"Sealaut," ütles ta endale, vaadates kööki. "Kui jood nagu siga, siis elad
ka nagu siga."

Aga mis koristajat temast on. Vaevu seisab jalulgi. Põlved ja
küünarnukid paistes nagu õhupallid. Naine oleks ta küll tööle
kamandanud. Tema juba korralagedust ei kannatanud. Joomisest ei
saanud tollal juttugi olla.

Aeg, kui ta naine elas ja korter oli korralik, näis Unole ammuse
unenäona. Ometi suri naine alles kolm aastat tagasi. Kolm aastat tagasi
oli ta veel normaalne mees, napsutas küll, aga ei läinud kunagi liiale.
Nüüd aga... Järsku Uno ehmatas. Üks mõte oleks talle justkui noaga
selga löönud. Ta tõstis pea kätelt ja toetus nõutult seljatoele. Mõte,
mis teda viimase nädala jooksul kogu oma alastuses korduvalt ründas,
näis täna eriti terav olevat. Enam ei muutu midagi, kõik ülejäänud
päevad on sama hallid. Ta silme ees lõi hetkeks isegi mustaks ja kõhus
hakkas keerama, kui ta mõistis, mis etappi ta elu on jõudnud. Siit enam
edasiliikumist ei toimu. Kängumine, vördjastumine, debiilistumine,
vananemine! Mis on ta mõistusest saanud? Täna ei suutnud ta isegi
raha korralikult kokku lugeda. Aga mis on homme ja aasta pärast?! Kas
ta muutub samasuguseks poolearuliseks nagu ta sõbrad, kelle ajud on
juba ära mädanenud? Oh, ta ongi selline.

Kogu elu üksinda nende seinte vahel! Puhtalt olemine, mitte elamine.

"Ei, ei – see pole võimalik," sõnas ta endale rahutult. "Või olengi ma
juba surnud... Ei. Ma olen veel noor, vaevalt viiskümmend aastat turjal.
Selles eas saadakse veel lapsi, nauditakse elu."

Ta vaatas läbi tolmuste akende välja. Päike kõrvetas maad ning näis, et
kohe-kohe pragunevad puud kuumuse käes pooleks ja süttivad põlema.
Ta silmas meest ja naist, kes käest kinni hoides muretult mööda teed
jalutasid.

Seal kuskil on elu, mõtles Uno. Siin on surm. Seal inimesed naeravad ja on rõõmsad nagu temagi palju aastaid tagasi. Siin inimesed nõretavad sapisest higist, levitavad vaenulikku hõngu, hävitavad üksteist, kriibivad ahastuses seinu, söövad iseenda soolikaid, purevad üksteise konte.

Möödas! Kõik hea on möödas. Terve elu on möödas ja tema lihtsalt on olemas!

Mõte, et ta elu on läbi ja järgnevad vaid kannatused, pitsitas Unot nagu tangide vahel. Iga järgnev päev on samasugune. Täna, homme, ülehomme. Seitse päeva nädalas, neli nädalat kuus, kaksteist kuud aastas püherdab ta iseenda mädanevas kehas. Ja joomine on ainuke lohutus ta trööstitus lagunemises.

Möödusid minutid täis ahastust ja hirmu. Ta istus nõutult paigal ja maadles oma raskete mõtetega, mis kivistuva betoonina ta endasse sulgesid.

"Tuleks Mats kiiremini," mõtles Uno, kui oli möödunud pool tundi – ei jaksa enam! Tuleviku pimedus söövitab appena ta hinge. Jooks end täna veel täis ja homme võib uuelts leheküljelt alustada.

"Ei-ei!" võitles ta hävitavate mõtetega. Ta tahtis elada, joomine tõi paratamatult surma. Ja juba hiiliski see kutsumata külaline talle lähemale, rietatud musta, metalselt läikivad küüned klõbisemas ja mantlisaba põrandal lohisemas. Kurjad viirastused jälgisid teda magamistoa ukse vahelt. Uno vaatas kohkunult ringi ja väriseva hirmu küüned tungisid ta kehasse. Surm, see elajas, kriipis tapeedi vahel.

"Milles ma süüdi olen?" küsis Uno endalt. Oma häält kuuldes ta kohkus. Hääl tuli küll tema seest, aga kuulus kellelegi teisele. Mingi elaja hääl. Kogu keha näis talle nüüd võõrana. Ta vaatas oma punakaid paistes käsi ja katsus higist laupa. Surnud, mädanev keha.

Ta pistis väriseva käega pläru huulte vahele. Süüdates tiku, jäi ta hetkeks leeki vaatama. Sures satub ta põrgu, kus põleb igavesti. Suitsu kopsudesse tõmmates voolas kõrist alla hõõguv laava. Ta katsus higist laupa. Palavus lämmatas. Uno hingas raskelt vähest õhku, mis selle õudse korteri seinte vahel veel leidus. Kaldunud pooleldi küljeli ja vaadanud ehmunud silmadega rāpasele põrandale, neelas ta mitu korda suhu kogunenud maitsetut sülge ja oksendas. Kōrvetav laava väljus ta

kehast. Klaasistunud pilgul jäi ta vaatama rohekat oksehunnikut, ila rippumas huultelt ja ninast. Siis ta justkui ärkas ja tõmbas varrukaga suu puhtaks.

Uno silmad oli pisarates. Tuimalt jälgis ta joonistusi ja suitsuauke lauavakstul. Ta keha läbisid teravad valusööstud ja pähe tagus keegi justkui naela, kõrvade taga tükslesid veresooned.

Kõigepealt tundis ta kuuma torget selgroos, siis põlves ja põses. Üksteise järel kordusid need torked keha erinevates piirkondades. Üllatunult uuris ta oma käsivart, millele oli tekkinud tume laik. Üha uuesti ja uuesti tabasid teda põletavad pisted. Ja need aina tihenesid. Ta tõsis püsti, et toast värsket õhu kätte minna, ent samal ajal lõi ta põlve järsk valu ning ta prantsatas maha.

"Mis see siis olgu?" mõtles Uno hirmunult, suutmata üles tõusta. Ta keha nõelasid justkui tuhat herilast. Uno hakkas meeletult kätega keha taguma, otsekui püüdes riiete alla pugunud putukaid maha tappa. Ta pigistas kohutavast valust silmad kinni, sõrmed tõmbusid konksu ja jalad püherdasid okses. Uno tahtis karjuda, ent ta lõuad olid nagu terasniidiga kinni õmmeldud. "Ma ei taha surra!" läbis teda pidevalt üksainus mõte, kui ta kramplikult põrandal rabeles.

Kogu maailma kurjus viibis temaga siin toas. Sadade näljaste elukate küüned ja kihvad rebestasid ta surevat keha.

Mats jõudis tagasi alles kahe tunni pärast, kotis kaks pudelit puskarit ja suitsupakk. Tee peal oli ta jõudnud mõned lonksud võtta ja ta meel oli hea.

Sisenenud pimedasse trepikotta, tõusis ta teisele korrusele ning koputas uksele. Ta ninna tungis kummaline kõrbema läinud rasva lõhn. Keegi ei vastanud ja ta koputas uuesti. Ta ootas viis minutit, aina uuesti koputades, julgemata ise sisse astuda.

"Uno! See olen mina, Mats," ütles ta. "Tee lahti, ma tõin sulle suitsu, nagu lubasin."

Ta surus kõrva vastu ust. Mitte ühtegi heli. Ainult see vastikust tekitav lõhn. "Kuuled või! See olen mina, Mats, tee uks lahti."

Mats kõhkles hetke. "Ma tulen sisse, kuulsid, jah!" Ta surus lingi alla ja lükkas ukse lahti. Igaks juhuks manas ta näole lõbusa ilme. Kuid tuppa astunud, vajus ta näost täiesti ära ning kahvatus lubivalgeks. Keset põrandat vedeles tuhastunud inimkuju. Aknaklaasid hakkasid värisema ja kuuldus, kuidas kaubarong õhku raputas. Väljas kraaksusid varesed. Laua pool, okse sees vedelesid kaks kõrbenud jalga, mis ikka veel suitsesid, ning seal, kus pidanuks olema rindkere, lasus vaid must tuhahunnik, teine teisel pool tuhahunnikut olid aga kaks rusikasse surutud kätt. Pliidi ääres vedeles, vasakule küljele kaldu, kõrbenud juustega silmitu pea. Mats hakkas järsku luksuma. Ta asetaski ettevaatlikult ukse äärde ja vaarus uimaselt minema. Kuid hetk hiljem ilmus ta tagasi, haaras kotist pudeli, pistis selle põue ning lahkus.

Järjepidev areng, mitte üksnes hitid

Triin Ploom

Andra Teede (21) on fenomenaalne nähtus. Lisaks osalusele luuleraamatus "Väike kuri kevad" (ilmus aastal 2005 ja sisaldas ka Mart Valneri ja Janno Pikkati loomingut) on Eesti Kirjanike Liidu noorim liige Andra Teede avaldanud kolm luulekogu: "Takso Tallinna taevas" (2006), "Saage üle" (2007) ning "Atlas" (2009). Andra õpib Tartu Ülikooli haridusteaduskonnas kirjandust ja eesti keelt ning suudab üllatada lennukate ideedega – näiteks korraldas ta läinud suvel Kristjan Jaan Petersonist inspireerituna Eesti kirjanike jalgsimatka Riiasse Tartusse.

Foto: Aapo Ilves

Kuidas Sa kirjutama hakkasid?

Olen terve oma teadliku elu olnud täielik kirjandushull, lugemine ja kirjutamine on kogu olnud minu jaoks väga loomulik tegevus. Umbes 6. klassis kirjutasin pakse kaustikuid luuletusi täis ja alustasin oma teist romaani samasuguse enesestmõistetavusega nagu mõned tüdrukud käivad võrkpallitrennis. Keskkooli kirjanduskallakuga klassis sain tuttavaks Mart Valneriga, kes kirjutas ka luulet ning hakkas koos Janno Pikkatiga organiseerima kolme peale ühise raamatu väljaandmist. Minu jaoks oli see täielik šokk, ma

polnud isegi perioodikas midagi avaldanud. Olin siis 16-aastane. Jürgen Rooste hakkas seda raamatut toimetama ja nii sündis "Väike kuri kevad". Täiesti hullumeelne teos, mul on seal riimis luule, nii 15 teksti igähelt, kujundajaks Peeter Laurits, üks mu hilisemaid lemmikkunstnikke.

Kes on olnud Su innustajad ja mentorid? Aasta hiljem ilmus Sinult juba personaalne debüütögu "Takso Tallinna taevas".

Olin juba "Väikese kurja kevadega" mõnevõrra pildil ja edasi läks kõik pööraselt kiiresti. Kui ma veel natuke aega varem ei olnud miskit kuulnud kultuurkapitalist ega tundnud isiklikult eriti ühtegi kirjanikku, siis nüüd sööstsin, pea ees, ja tänu sellele hästi valutult Tallinna kultuuriseltskonda. Mingil müstilisel põhjusel võtsid mitmed inimesed mu oma hoole alla: Jürgen Rooste huvitus jätkuvalt mu kirjutistest ja näiteks Liisi Ojamaa, kelle luuletusi ma olin titest saati lugenud ja need kõik olid mul peas, tuli meie "Kurja kevade" esitlusele. Nüüd on Liisi mul suurepärase sõbranna, käin temaga aeg-ajalt juttu ajamas.

Mind viidi kokku Doris Karevaga, kes luges mu luulet, sisendas eneseusku ja oli üllatavalt lahke minu kui väga noore tüdruku vastu. Tema kirjastuse kaudu tuli "Takso" väljaandmine reaalselt päevakorda. Alates "Takso" tekstidest hakkasin kirjutama vabavärssi, Jürgen, Wimberg, Karl Martin Sinijärv ja Liisi Ojamaa inspireerisid ja õpetasid mind, lisaks viibisin palju geniaalsete ja võrratute inimeste seltskonnas, kuid

minu vaieldamatu mentor on härra Oskar Tanner (kodanikunimega Lembit Rattus). Ta töötas paar aastat ajakirjandusõpetajana Tallinna Ühisgümnaasiumis, andsin talle oma tekste lugeda ja vist juba teisest tunnist vabastas ta mu jooksvast tööst, öeldes: "Andra, sina lihtsalt luuleta." Paar aastat oli ta mu õpetaja ja meil oli reeglistatud teietav suhtlemismaneer, aga siis ma vahetasin kooli ja tema läks pensionile. Kui sest koolisüsteemist välja saime, helistasin talle ja lävisin temaga edasi. See oli täpselt siis, kui "Takso" ilmus. Ja nüüd, aastaid hiljem elame mõlemad Tartus, ma käin pea igal nädalal tal külas, me istume varahommikuni tema töötoas, teine teisel pool lauda, ja ta annab mulle nõu, ta õpetab, ta tsiteerib, ta suunab, ta peksab mind, kui ma olen laisk, ta söimab mind, kui ma lähen ülbeks, ta kiidab, kui olen alaväärsuskomplekside küüsis (*naer*) ja ta on tõesti üks paremaid inimesi, kellega olen kohtunud. Usaldan sada protsenti tema arvamust, ta on väga suure elu- ja kirjanduskogemusega ning ma ei suuda kunagi avaldada seda tänu, mis mul on tema vastu, et ta on mind nii palju õpetanud.

Mariliin Vassenini vägagi kiitva "Atlase" arvustuse (Vikerkaar 12/2009) valguses küsiks, kas Sa ise tajud tohutut hüpēt võrreldes esimese raamatuga?

Jaa. "Takso" on muidugi nõrgem ja toimetamata raamat, isegi luuletuste järjekorda ei vaadanud keegi peale minu. Pole reaalne, et debütant ise toimetab oma raamatut ning ma ei osanud ka toimetaja otsimisele mõelda. Samas – kui esimene raamat oleks

Foto: Lilli-Krõõt Repnau

parem kui kolmas, siis me räägiks ju taandarengust. Ja ma loodan, et mu tuhandes raamat on ikka tuhat korda parem kui "Takso Tallinna taevas", sest tol päeval, kui hakkas oma tasemega allapoole minema, panen arvuti kinni ja lähen kokakooli – või mis iganes.

Ka Kivisildnik heitis oma Taevataksoarvustuses (Vikerkaar 1-2/2007) ette, et luulekogu on toimetamata, aga kuidas tema kurjapoolne kriitika Sulle praegu paistab?

Sellest Sveni kurikuulsast arvustusest lugesin esimese lõigu läbi ja pulss läks väga kõrgeks, panin ajakirja käest ja andsin kõrvalistuvale sõbrale: "Loe läbi ja ütle, kas ma julgen." Sõber ütles: "Teede, sa ei julge," ning siis ma ei lugenudki seda, aga ma lasin tal endale jutustada, mis seal kirjas. Mind tohutult vihastas ja solvas see arvustus, aga kõige rohkem vihastas ja solvas mind see, et ma tegelikult sain aru – Svenil on ilmselt täiesti õigus, vähemalt suures osas. Nüüd olen ma Sveniga, ma julgeks öelda, sõbraks saanud, mu arvates ta on suurepärane inimene. Tihtilugu tundub, et Kivisildnik on viimane kirjanik Eesti Vabariigis, kellel veel natukene mõistust peas. Tema nõusolek mu kolmandat raamatut kirjastada oli mu jaoks meeletu kompliment.

Kõnealus arvustuses Kivisildnik õigupoolest soovitas ka lugeda pigem Su järgmist raamatut, mida arvustuse valmimise ajal veel olemas ei olnud...

Aa, ma ei teadnud seda. Nojah, minu ja Sveni vahelise poleemikaga on nii, et inimesed otsivad skandaali, et oleks ikka kerge naging kuskil.

Ja fakt on, et vahetevahel lihtsalt peab peksa ka saama, kui kõik ainult kiidaks ja keegi ei ütleks kunagi kurjasti, oleks kohutav. Näiteks mu hea sõber Heiki Vilep ei väsi rääkimast, kui tore inimene ma olen, aga mu

aga samas mõned minu jaoks natuke autoriteetsemad inimesed on arvanud, et olen oluliselt edasi arenenud ja rohkem valmis saanud. "Atlas" tuli meelega lakoonilisem ja tekstid said rohkem settimisega. Siin hakkab

Foto: Lilli-Kroõt Reppau

tekstid on tema silmis küsimärk. Võtan üsna stressivabalt seda, kui mulle vastu päid ja jalgu antakse. Vähemalt praegu saan nii öelda, pärast esikkogu ilmumist olid asjalood küll natuke teistmoodi, aga inimene ju elab ja õpib.

Kas kogusid "Saage üle" ja "Atlas" saab ka kuidagi kõrvutada? Olen paari inimese suust kuulnud, et "Saage üle" on neile südamelähedasem kui "Atlas", samas tundub viimane mulle isiklikult tasakaalukam ja tasakaalustatum. Kas Sa ise hindad neist üht rohkem kui teist?

Seisukohad jagunevad umbes pooleks: mõned peavad "Atlasi" kahvatumaks,

mängima ka toimetajate erinevus: Wimbergiga tegime "Saage üle" ja tema leidis, et antud juhul ongi kohane, kui pärlite vahel on tühjemaid tekste, siis pärlid paistavad välja. Panime kogusse mõnuga asju, mis võinuks ka sel korral avaldamata jääda. "Atlasi" toimetasid Kivisildnik ja Rooste, kes on järsu käega ja napolisõnalised ning mul oli ka siis samasugune tunne, et tõmbasin muudkui esialgselt käsikirjast sõnu ja luuletusi maha. Ma ei oska küll öelda, kumb on parem, mulle on mõlemad kogud äärmiselt armsad ning alati ei saagi kõigile meeldida. Mu arust on mingil hetkel tähtsam areng ja sellega kaasnev katsetamine kui ühe hittlaulu mängimine igal kontserdil.

Kujutled Sa, et Su luulel on mingi sihtrühm või võiksid seda lugeda enam-vähem kõik (nooremapoolded) inimesed? Mõtled Sa kirjutades lugejale?

Kas ema pole kunagi näppu viibutanud, et miks Sa niimoodi kirjutad?

Oi, muidugi on, aga siis ma räägin talle sama juttu juba viimased kümme

Foto: Priit Salumaa

Väga erinevad inimesed tulevad mulle ütlema, et meeldin neile, ehkki see ei käi päris nii, et kui noor inimene kirjutab, siis peaski noortele meeldima. Nendel inimestel on ilmselt mingi ühine nimetaja, aga ma ei oska seda määratleda. Mulle on ka öeldud, et olen kohutav, neile lihtsalt soovitan mu loomingut mitte tarbida. Kirjutades ma ei mõtle muljejätmisele, kuid kasutan testlugejaid – mentorile saadan ilmselgelt uusi tekste lugeda ja loomulikult küsin kirjandusteadust õppiva korterikaaslase arvamust, oleneb ka tujust, vahel saadan Liisi Ojamaale, Ivar Sillale või mõnele veel. Emale saadan ka alati – täiesti pöörane (*naerdes*) –, ühena esimestest.

aastat, et ilukirjandus on ilukirjandus ja see, mida luulemina teeb, pole sama, mida mina-mina teen ning teksti ei saa üksüheselt võtta. Tegelikult on tõsi, et tihtilugu kirjutatan mingi ulme kokku ja inimesed reageerivad: "Andra, see on liiga isiklik, seda ei saa ikka nii avaldada," ning siis kirjutatan täiesti isikliku teksti valmis ja nad kiidavad minu imetabast fantaasialendu.

Nimeta mõni (eesti) autor, kelle looming sulle palju tähendab.

Ma ei väsi eales Asko Künnapist, võiksin ööd ja päevad lugeda või kuulata tema luulet, pealegi on ta võrratu esineja. Mind paelub tema natuke üleolev, stiilne ja

väljapeetud rahu, isegi ükskõiksus selle objekti suhtes, millest ta kirjutab. Ta võib kirjeldada midagi äärmiselt ärritavat, tähtsat või suurt, aga ta teeb seda liugleva üleolekuga, nagu viibiks maailmast kõrgemal ja vaataks asju siin all.

Suure osa Kivisildniku loominguga on nii, et mida aasta edasi, seda rohkem seda naudin, näiteks "Loomade peal katsetatud inimene" on täiesti geniaalne raamat. Mind võlub distants ja irooniataju, millega ta vaatleb lahkuminekut või vaesust, kirjutades, kui õnnetu, vaene, nälgajäänud jobu ta on, kuid mitte ühestki tähemärgist ei paista seejuures välja, et ta ei ole maailma kõige kõvem mees, hoolimata sellest, et on vaene ja ei huvita mitte kedagi. Mulle tohutult meeldib kirjanduses teatav autori ülbus, kui ta suudab selle välja kanda – tühikargamine või mõttetu laiamine mõjuvad eemaletõukavana, aga alfasus ja ülbus osutuvad õigel hetkel väga tähtsaks.

Elo Viidingu otseütlevus läheb mulle korda umbes samal ajendil: ta seisab nii sirgelt, ta huuled on nii ilusti värvitud ja kuulajad saavad uhkelt tema sõnadega vastu pead.

Loetelu muidugi ei lõpe lemmikkolmikuga, neelan palju kohalikku kaasaegset kirjandust, teadlikult, et pidevalt õppida ja areneda. Mõjutajaid on hästi palju ning ma olen üpris kergesti mõjutatav kirjanikuna, näiteks kui loen poole ööni Talvikut, siis hommikul mõtlen riimis, kui loen öö otsa Remarque'i, kõnelen järgmisel päeval hiidpikkade poeetiliste lausetega,

silme ees *calvados*, kahurilasud, *kuu helklemas siidisel nahal* ja nii edasi.

Ja kirjanikest sõbrad on Sind samuti mõjutanud? See on juba eraldi peatükk, milline osa Su luulest "on nagu Rooste" ja milline "ei ole nagu Rooste"?

Naerangi, et sellest ma ei saa mitte kunagi lahti. Triin Tasujaga just irvitasime, et teda jälle kiputakse meelevaldselt minuga võrdlema: see siin on nagu Andra Teede, aga see ei ole nagu Andra Teede. Ma tean ise, et ma ei ole absoluutselt Triinu mõjutanud, aga inimestele meeldib võrrelda ja konteksti paigutada, noortel ei ole sellest pääsu.

Sõprade mõjudest rääkides on raske eristada, kes on sõbrad ja kes on kirjanikud, keda ma loen – need suures osas kattuvad. Suur osa kaasaegsetest kirjanikest on mul vähemalt mingil määral tuttavad, sealhulgas kolme eelloetletud lemmikut võin mõnegi protsendi võrra oma sõpradeks kutsuda, ma loodan – kui nad nüüd pahandavad, on muidugi halvasti. Ma elan nii palju kirjanduses sees, et kui hakkam lähedastest loetlema neid, kes ei ole sellega seotud, siis pean tükki aega mõtlema ja lausun siis ühe või kaks nime.

Tuleme korraks alfasuse ja enesekindluse teadvustamise juurde tagasi. Mariliin Vassenini Atlase-arvustus algab ridadega: *Andra puhul on kõige hämmastavam ja kütkestavam see, kui kõigutamatu ja kindel on tema enesetaju. Justkui oleks ta juba ammu langetanud mingi olulise teda ennast puudutava*

otsuse, mis ei kuulu ühegi inimese poolt läbivaatamisele. On Sul niisugune teadlik hoiak?

Ma tõesti üllatusin selle lõigu peale. Ma pole midagi niisugust taotlenud, kuid sõnastus on kindlasti tabav, ehkki ma ise ei ole päris niimoodi mõelnud. Mu isiku kohta käib see küll rohkem kui mu tekstide kohta.

Küsisin küll esmajoones loomingu kohta, midagi taolist Sa teiste puhul kiitsid.

Hoian oma inspireerijate mitme miljoni tähemärgilises jutust niisugust lauset siiani kuskil aju tagaosas: luuletaja peab alati end uuesti ütlema. See ei tähenda tingimata iseendast kirjutamist, aga järjepidevat süvitsi sõnastamist ehk. Ja tead, üsna raske on enda luulest niimoodi rääkida!

Kas kuulumine Tartu NAK-i ridadesse on rohkem sõpruskondlik juhtum või loomeprintsipiiline?

Ma ei samastu nendega kirjanduslikus mõttes, ehkki mitmeid pean siiani autoriteetseiks, näiteks Ruitlast, Ilvest, Contrat, ja nii edasi. Astusin NAK-i sel perioodil, kui olin seltskondlikult ja kirjutamisstiililt veel Tallinna koolkonnas – tinglikult – ülepeakaela sees ja tahtsin teadlikult tekitada sinna kõrvale teist dimensiooni. Minu jaoks on kõige tähtsam kogu aeg edasi liikuda. NAK-i seltskond on olnud värskendav, mul on hästi hea meel nendega veedetud aastate üle ja suur rõõm sellest, et sinna läksin. Algul hoidsid paljud Tallinnas peast kinni, kui teatasin, et astusin Tartu NAK-i ja kavatsen lõunasse kolida, muretsedes

vist, et hakkas kirjutama nagu väike Contra. NAK on mulle sisendanud vabameelsust ja teadmist, et kõike ei pea nii tõsiselt võtma, võib ju krutskeid lisada tõsisesse asjadesse ka – ses mõttes olen neilt palju saanud.

Kui "Takso" on Tallinna-keskne linnaluule, siis kas "Saage üle" või "Atlase" puhul saab ruumiliselt piiritledes rääkida keskme nihkumisest Tartu ja lõunaosariikide poole?

"Takso" on kuskil kinniõlemise luule ja "Saage üle" tekib soov ära saada, seda kirjutades vaatasin juba mujale. Teede "Atlas" on ilus sõnademäng, aga ma ei pannud niisugust pealkirja ainult kõla ja kalambuuri pärast. Contra mõtles selle välja ja mulle see väga sobis. "Atlases" on palju liikumistekste, olen viimasel kolmel aastal veetnud rohkelt aega bussides, lennukites, laevades, sõitnud ringi ja ööbinud kõikvõimalikes muudes kohtades kui see, kus ma ise üüri maksan. "Atlas" on võimaluste avarandumine ja "Saage üle" midagi vahepealset – olin neid tekste kirjutades veel väga Tallinna keskkonnas sees, aga plaanisin sealt minna.

Panustad oma luules palju kontrastidele, "Takso Tallinna taevas" on – üldistavalt lähenedes – linnatüdruku poeesia, "Atlas" ringleb hoopis teises geograafilises dimensioonis.

Olin täiega Tallinna tüdruk, isegi mu vanaemad elasid paneelikates ja maaolustiku mõttes polnud võimalik käia kuskil. Hiljem Setumaal ringi tuiama hakates – 99% koos NAK-iga

ja tänu NAK-ile – avastasin täiesti uue, heas mõttes sürreaalse maailma, mu silmad särasid ja muudkui ahhetasin, et nad elavad niimoodi! Enne Tartusse kolimist polnud ma lõketki teinud, rääkimata puuküttega majas pesitsemisest või taluõuel põrsaga tõtt vahtimisest. Ainesest rääkides on tugev kontrast olemas kindlasti. Ja need tekstid, mida praegu kirjutan, on veel samm edasi.

"Saage üle" puhul ma aiman, milleks selline pealkiri, aga ütle Sina mulle, miks, mida see markeerib.

Me Wimbergiga mõtlesime selle pealkirja viimasel hetkel, raamat oli trükki minemas. Enne oli üsna idiootne tööpealkiri, mida ma hetkel isegi ei mäleta. Istusime Wimbuga keset ööd ta köögilaua taga, pidasime palju ebatsensuurseid sõnu sisaldavat dialoogi ja Wimberg küsis, mida ma selle kõigega öelda tahan. Ma ütlesin, et võiks ju üle saada – nii see pealkiri tuli ja ehkki sel oli ka raamatust eraldiseisvaid põhjuseid, olen ma tagantjärele hullult rahul, et selline pealkiri sai. Vast tekitab pealkiri ise ka kontrasti sisuga. "Atlase" puhul oli mul pealkiri juba aasta aega enne valmis.

Su uued tekstid, mis pole veel üheski kogus ilmunud, näiteks need, mis käesolevas Rõhus trükivalgust näevad, tunduvad mitmekihilisemate ja mõtlikumatena, kuid temperament ja dünaamika on neis õnneks alles.

"Atlas" ilmus möödunud suvel, aga käsikirja andsin ära veel tükk maad enne, seega on sest juba päris kaua aega möödas. Loomulikult olen kuhugi liikunud ja muutunud, kuidas just,

sellele ma ei oska vastata. Püüan vähem poosi hoida ehk. Ma ei tahaks kasutada sõnu "siiram" või "ausam", aga midagi nendele mõistetele lähedast.

Meenub Sulle mõni viimane lugemiselamus?

Kartsin Nirti raamatut lugeda, aga sain väga positiivse laengu sellest. Potentsiaalset nõretav debüütteos. Palju reisirandust olen lugenud viimasel ajal, Remsu Venemaa-raamatut soovitaksin teistelegi, ta sõitis rongiga Tallinnast Vladivostokki.

Milline muusika Sulle meeldib või on mõni subkultuur Sulle tähtis?

Nick Cave ja Tom Waits meeldivad hirmsasti – midagi sellist, mida võikski minu puhul eeldada. Üllatavalt mõjub ehk, et tänu mu vanema venna mõjudele on räpp mulle ka üksjagu hinge läinud. Salaja vahel kuulan: kui kedagi läheduses pole, panen kümme aastat vana Eminemi peale. Loomingus kajastub see üksnes kaude – pealegi, kellele ei oleks muusika tähtis? "Atlases" mainin näiteks Bonzot ja Riho Sibulat, ta laulab "Kadunud maailma teedele".

Kogust "Saage üle" jäi mulle kõrva luuletus "Piiter-Vladivostok", kus Sa lähed Venemaale rekkajuhiks. Kas on mõni kultuur, mis Sind teistest rohkem tõmbab?

Täiega lähen Venemaale rekkajuhiks, see ei ole üldse mingi nali. Selle luuletuse point pole Venemaa, ehkki see kultuur on mulle sümpaatne ja ma aprillis lähen Peterburi esinema, esimest korda Piiterisse. Luuletus räägib liikumise kui protsessi

kaifimisest, see on mulle tähtis. Kui tahta, et Andra Teede oleks väga õnnelik ja nurruks, siis tuleks mind visata autosse ja suunduda kiirteele – kõik oleks hästi. Reisimine tõmbab kindlasti, aga kohale jõudes kipun mõtlema, kuis koju saaks.

Vene ja Soome kultuur huvitavad mind küll.

Biitkirjanduse teema tuleb ka Sinuga seoses kriitikas aeg-ajalt esile, kas või teiste mõjutajate kaudu. Tajud Sa enesel neid mõjusid?

See on see surematu kopipeist, muud küll ei oska öelda. Kui ma sain Hannes Varblasega tuttavaks paar aastat tagasi, siis ta tuli mu juurde ja küsis: "Kas sina oledki see noor punkluuletaja?". Ma ei osanud talle midagi vastata: võib-olla olen, võib-olla ei ole, keegi ei tea. Otsustage ise ja siis öelge mulle ka, mina lihtsalt tahan kirjutada.

Kas mõni ajaloo periood inspireerib Sind ekstra, kui saaksid end teleportida kuhugi teise aega ja ruumi?

Woodstockil käiks küll ära, aga ma olen kahe jalaga maa peal ses mõttes, et mulle meeldib olla seal, kus ma olen. Ma ei mõtle: oh, oleks ma sündinud tol või tol ajal. Pigem tahaks ette teada, mis kümne aasta pärast juhtub. Rohkem elan ikkagi homsesse kui eilsesse – ja põnevusega.

Kui Sa saaksid õppida ükskõik mida, midagi niisugust, mida Sa praegu ei oska...

Ma õpiksin rohkem keeli, see läheb mul vaevaliselt. Oleks

hea, kui saaks aju kiibi panna.

Proosat või näidendeid Sa veel ei kirjuta?

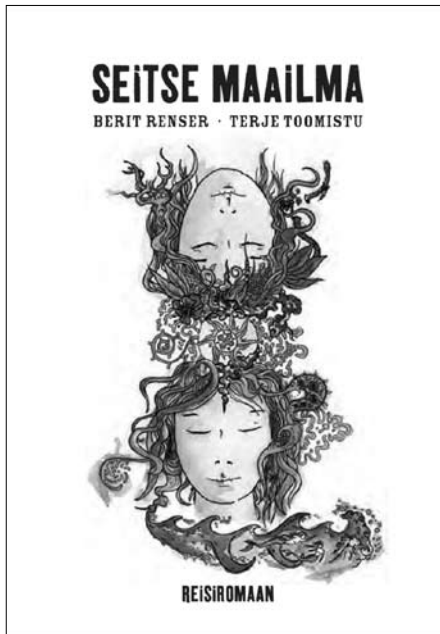
Proosaga olen jooksvalt katsetanud, kuid ma kardan neid avaldada, üks lühike jupp kunagi Vikerkaares küll ilmus, aga kui luules olen mõnevõrra julgust kogunud, siis proosa on avastamata maa. Draamaga on veel raskem see kunstiküpsuse küsimus, samas on žanr tohutult paeluv. Loodan kunagi proovida.

Mart Velsker oletab (Looming 9/2007), et võib-olla Sina oledki eesti luule Valentina Tereškova. Kuidas Sa ise sellele vaatad?

Täiesti pöörane! Muidugi üüratu rõõm, aga suht jube võib olla, kui minust tehaksegi kaanetüdruk, mingisugune meediatööde, kus ma enam ise ei kontrolli seda olukorda. Tegin seda arvustust lugedes samasugust nagu nagu siis, kui Doris Kareva ütles mu esimesele kogule "jah". Ja veel, Jack tuli ükspäev minu juurde ja küsis: "Andra, mis värk sellega on, et sa nii kuulus oled?" Ma ei tea, Triin, ma ütlesin Jackile ka, et ma ei tea. Samas mulle ei tundu, et asi oleks nii hull, kui Jack räägib. Ma olen lihtsalt väsimatult viitsinud tegelda sellega, mis on mulle väga tähtis.

Foto:Kris Moor

Berit Renser ja Terje Toomistu
"Seitse maailma"
Petrone Print, 2009

Rännakud mitmes-setmes ilmas

Carolina Pihelgas

Terje Toomistu ja Berit Renser on kaks noort autorit ja rändurit, kes on avaldanud reisiromaan, mis kompab eri maailmade piire. See debüütromaan on kasvanud välja blogist Avantüristid¹, kus autorid on avaldanud reisikirju Aserbaidžaanist Galápagose saarteni. Minagi olen olnud nende blogi tänulik lugeja, kui lennupiletid järjekordsesse sihtpunkti olemas, aga vaja veel teada, kui palju maksab ühes või teises maailma nurgas ölu ja kas on parem liigelda bussi või rongiga. Minu isiklik kogemus ja ka autorite tõdemus või lausa raamatu eeldus on see, et omal käel reisides juhtub alati midagi ootamatut, alati võib kohtuda kummaliste inimestega,

sattuda ettearvamatutesse olukordadesse ja paikadesse, millest kasvavad välja maailmapilti muutvad kogemused.

Renseri ja Toomistu reisiromaan kirjeldab ühte taolist kõikemuutvat kogemust, kus pisut pöörases ja kohati lausa jaburas sündmuste rägastikus jõutakse eluliste tõdemusteni. Romaani tegelasteks ongi pisut maskeeritult nemad ise. Kuigi Terjest ja Beritist on saanud Frida ja Nora, kulgeb ja voolab jutustus arusaadavalt autorite isiklike kogemuste põhjal ja mõjub väga elulähedaselt. Seda arvamust kinnitavad ka autorite sissekanded oma blogis (koos näiteks

¹ Vt avantyristid.blogspot.com.

raamatutegelase Patricku videotervitusega) ning Eesti Ekspressis ilmunud artikkel², kus kirjeldatakse kokkuvõtvas vormis üsna täpselt samu teemasid ja kogemusi Peruu maagiliste taimedega.

Autoreid on raamatul kaks ja see on eesti kirjanduses üsna ebaharilik. Neile vastab kaks peategelast, kelle vahelduvatest vaatepunktidest jutustataksegi lugu, mis algab väga hoogsalt. Esimene maailm ehk esimene peatükk algab sellega, kuidas tüdrukuid ühes Peruu rannas röövitakse ja nad ilma rahata hakkama peavad saama, tutvudes niiviisi värvikate kohalikega, kes neid nende rännakul edasi aitavad. Raamat tutvustab ühtlasi ka kolme maagilist taime, mida autorid oma rännakutel proovisid: kokalehti, san pedro kaktust ja *ayahuascat*. Viimast neist proovitakse kogenud šamaanii juhendusel ja on kõige tugevama toimega, tekitades võimsaid nägemusi, mida raamatus õnnestunud kirjelduste kaudu edasi antakse.

Siiski tekitab loo jagamine kahte vaatepunkti mõningaid küsimusi. Frida ja Nora näevad asju üsna ühtemoodi ja stiil on äravahetamiseni sarnane. Kindlasti on stiiliühtsus hea, aga pisut arusaamatuks jääb kahe tegelase vaatepunkti otstarbekus. Kohati hakkab vaatepunktide vahetus isegi pisut häirima, sest fookuste erinevus on ainult näiline. Narratoloogiliselt võiks neid eristama hakata siis, kui samadest sündmustest antakse kaks erinevat versiooni vastavalt tegelaste subjektiivsusele. Vaatepunktide loomine oleks õigustatud, kui teksti oleks tahetud fragmenteerida, kuid ka seda efekti ei teki, sest lugu on väga ühtlane. Kolmandas peatükis ilmub teksti korraks ka kolmas minajutustaja, Frida ja Nora filmirežissöörist reisikaaslane Alvaro, kes pärast Noraga magamist hakkab Pucallpasse sõitval laeval kohalike tädikeste ja laevameeskonna käest rasestumisvastast hädaabipilli otsima. Ka Alvaro vaatepunkt ei eristunud peategelaste omast ja seepärast ei mõjunud väga veenvalt.

Reisiromaani sündmused kulgevad tegelikult viies maailmas. Esimeses saadakse lahti

oma üleliigsetest maistest asjadest ja algab sisemise kasvamise rännak. Teises kohtutakse kõrbes elava Patrickuga ning katsetatakse san pedro kaktust. Kolmandas ollakse teel šamaanide juurde Pucallpasse, mis kujuneb kuuekümnepäevaseks seikluseks sadamas ja mis on ilmselt raamatu kõige köitvam peatükk. *Ayahuasca* rituaalid leiavad aset neljandas maailmas ja kokalehtede šamaaniga tutvutakse Titicaca järve saarel viiendas maailmas. Kuues maailm on illustreeritud kokkuvõtte ja seitsmes maailm peaks avanema lugeja ees alles pärast raamatu lõppu, selle peaks lugeja ise eri reaalsustest kokku panema.

Seitsmeks maailmaks jagamine viitab šamanistlikule maailmapildile, mille järgi inimesed elavad keskmises ilmas, aga olemas on ka veel allilmad ja ülailmad. Nende maailmade vahel võivad enamasti liikuda vaid šamaanid, kes suhtlevad seeläbi oma kaitsevaimudega ja suudavad nendelt abi paludes rävada haigusi ja ajada kurje vaime välja, aidates nii oma kogukonda. Renseri ja Toomistu raamatus esindavad maailmad aga pigem nende endi tunnetuslikku liikumist, mis on rohkem sirgjooneline.

Kui šamaan liigub ülailmas ja allilmas, siis jõuab ta alati tagasi keskmisesse, omaenese ilma, inimeste maailma. "Seitsme maailma" tegelased liiguvad justkui valgustuse, eneseleidmise poole ning peaksid endaga kaasa haarama ka lugeja, kes nende vaimsetest otsingutest osa saab. Seitsmes maailm tähistabki autorite jaoks eri reaalsustest componeeritud ülimat reaalsust, mis on igäühe jaoks isiklik, milleni jõutakse oma kogemuste ja teadmiste abil.

Raamatus viidatakse mitu korda biitnikele, kes võisid olla autorite eeskujudeks: mainitakse nii Kerouaci romaani "Teel" kui ka Burroughsi ja Ginsbergi raamatut "Yagé kirjad", mis omakorda kirjeldab biitnike *ayahuasca* otsinguid, olles seega kindlasti ka reisijuhiks. Viimane on olnud ka üheks inspireerivaks teoseks *ayahuasca* turismi tekkimisel, mille mekaks ongi Peruu ja Amazonase piirkond. 1970-ndatel hakkas

² Terje Toomistu: Maagiliste taimede Peruu. Eesti Ekspress, 27.11.2009.

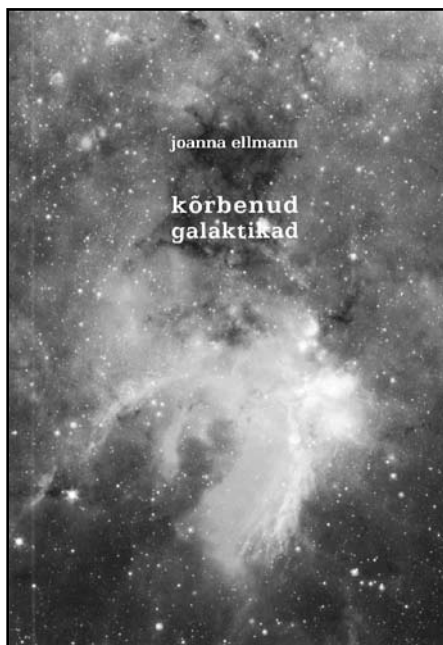
etnoloogide seas levima radikaalse osaluse meetod, kus peale šamaanide tegevuse jälgimise ja kirjeldamise osaleti ka rituaalides, katsetati maagiliste taimedega, saadi šamaanide õpilasteks. Ning *ayahuasca* turism on mõnes mõttes selle loomulik jätk – paljud kirjanikud ja ajakirjanikud, vaimsuse otsijad, etnobotaanikud jt tahavad avastada oma vaimsuse varjatud pooli, maailma kosmilisemat plaani või lihtsalt katsetada teistsugust droogi.

Rumeenia päritolu usundiloolane Mircea Eliade on oma artiklis "Initsiatsioon" kirjeldanud, kuidas initsiatsioon inspireerib ja juhib vaimset tegevust ning kuidas nooruk saavutab pääsu tõelisesse ehk pühasse maailma³. Seiklused Peruus ongi "Seitsme maailma" tegelaste jaoks justkui initsiatsioon ja selles mõttes võiks tõmmata žanris paralleele *Bildungsromaniga*, arenguromaaniga, kus kirjeldatakse enamasti peategelase täiskasvanuks saamist läbi erinevate katsumuste ja tihti boheemliku eluviisi. Selles raamatus on samuti tegu rännaku, valikute tegemise, muutuste ja vaimsete otsingutega, mille lõpus jõutakse tõelisemasse maailma. Samuti viitab õnnelik lõpp initsiatsiooniriituse edukale läbimisele, mille järel ollakse justkui uuel tasandil. Nii ongi "Seitse maailma" ühelt poolt läbi imbunud *new age*'i vaimsusest ja teiselt poolt esindab noore inimese initsiatsiooniriituse-laadseid otsinguid ja rännakuid teel tõelisemasse maailma.

Kui "Seitsme maailma" süzeeliin ja kompositsioon on tugevad, siis keeleliselt on norimist küll. Tekstis leidub mitmeid anglitsisme (või hispanisme) nagu näiteks "investigeerimisprotsess" (lk 20) või "saluteerisime" (lk 169) ja ka lihtsalt kohatuid väljendeid, mis ei ole täpsed, nagu "kabjaplugin vaigistus" (lk 61). On tunda, et teksti on toimetatud, aga ilmselt oleks võinud seda veelgi enam teha. Jutustus ise kulgeb väga ladusalt, seda on lihtne lugeda ja ta on üldiselt nauditav, kuigi kohati meenutab selle lihtlauselisis ikkagi blogilik-ajakirjanduslikku stiili.

"Seitse maailma" on sümpaatne raamat: ta pole pelgalt ühe teekonna lõppsiht, vaid võib-olla ka uue reisi lähtepunkt. Kõnelevad taimed, džunglisügavused ja šamaanilaul loovad mustreid ja maailmu, mis kulgevad oma mõnusus ajas ja ruumis.

³ Mircea Eliade 1984. „The Quest” – „Initiation”, lk 125–126.

Joanna Ellmann
"Kõrbenud galaktikad"
Ilmamaa, 2009

***Fantasy*-luule (aga mitte ainult)**

Maia Tammjärv

Joanna Ellmanni luule puhul torkab esmapilgul silma see, et ta EI kirjuta teemadel, millest luuletajad, eriti noored, enamasti ikkagi kirjutavad. Ellmann ei ole kunagi avaldanud sotsiaalkriitilist luulet, ta ei kirjuta linnaluulet, aga ka mitte (traditsioonilist) loodusluulet. Siin ei ole noore inimese kasvuraskuste kajastamist ega isegi mitte armastust. Aga millest kirjutab (noor) luuletaja, kes eelnevalt loetletust EI kirjuta?

Mulle näib, et Ellmann kirjutab lihtsalt iseenda (luulemina?) siseilmast. Selleks kasutab ta peamiselt mütoloogilisi ja folkloorseid kujundeid ning narrative. Ta

kirjutab küll loodusest – ohakaväljadest, tühjadest põldudest, laantest ja rabadest –, ta kujutab maastikke, aga need on enamasti esitatud mingil (pool)mütoloogilisel tasandil, mistõttu ei jää muljet, et ta kirjeldab välismaailma (ehkki ta seda mõnikord kindlasti teeb). Keskkonna kirjeldamine on pigem vahendiks siseilma kujutamisel: *mul pole nime ega sinulgi, / aeg narmendab pihkude vahel, / ahelakütkeist end rabelen / purjus märana vääneldes lahti, / hall hobune neljanda pitseri sees / kappab surmana ohakapõldudel* (lk 3).

Ellmanni teine luuletuskogu erineb

debüütkogust "Liivaterade lend" üsna palju. Siin on juba oma tugev käekiri ja kindlad teemad, tekst on tihe, ehkki kohati koormavalt poeetiline (juhul, kui see on probleem, oli see seda küll ka esimeses kogus). Ka on luuletaja teises kogus (õnneks) eemaldunud riimluulest. Mingi poeetiline sarnasus muidugi on – mõlemas luuletuskogus kuhjatakse epiteete ja metafoore, mõlemad kogud on meeolult üsna tumedad ja morbiidsed. Aga "Körbenud galaktikates" on see morbiidsus fookuseeritum, huvitavam ja omanäolisem, rääkimata sellest, et paremini väljendatud.

"Körbenud galaktikate" mütooloogiline tasand toetub ühelt poolt rahvauskumustele ja/või *fantasy*-kirjanduse kujunditele. Sündmused leiavad aset öösiti, tegelasteks on näiteks maagid, väike vaimolend, hullunud alasti noid, draakonid, loheparved, sorts, surmaingel jne. Sündmusteks võivad olla haldjatants, nõiatants, vihma loitsimine. Neid näiteid on veel ja palju, need on luuletaja luulemina siseilma kujutavad metafoorid. Ma arvan, et Ellmanni luulet (või mingit olulist osa sellest) võiks nimetada *fantasy*-luuleks ja et niisugune määratlus annab olulise võtme tema luule mõtestamiseks. See tähendab, et kui lugejal on selle noore luuletaja raamatu avamisel mitteteadlik ootus leida siit ükskõik kas armastus-, loodus-, linnaluulet või ühiskonnakriitikat, siis väga tõenäoliselt see lugeja pettub. Kui aga lugeda seda luulet konkreetsete ootusteta või žanritundlike ootustega, on see väga kõnekas. Ellmann loob alternatiivse maailma, milleks antud juhul on tema (luulemina) sisemaailm, aga vahendite valik, mida ta selle maailma loomiseks kasutab, nagu ka selle maailma tinglik terviklikkus (tinglik selles mõttes, et koosneb küll fragmentidest – luuletustest, motiividest vms –, mille loogika allub aga siiski ühtsetele seaduspärasustele) on omased just *fantasy*-kirjandusele. Ellmanni kujutatav maailm ja selle loomise või kujutamise reeglistik on mingis teatavas nihkes "pärismaailma" ja tema reeglitega, aga tervikuna moodustab täiesti loogilise süsteemi – kui tegelasteks on deemonid ja nõiad, on nendega aset leidvad sündmustik loogiliselt maagiline. Ka luulemina ise on osa

sellest fantaasiamaailmast, ehkki vaatepunkt ja positsioon muidugi vahelduvad (tegemist on siiski luulekoguga) ja ka temaga juhtuvad fantastilised asjad: *ma vahel vaatan tulle / ja näen selles draakoneid leemendamas. / mõtted tantsivad hetkeks mujale / ja pupillide koidikusse õhetab / lõõmav taevas. /... / ma jooksen vastu seinu tühjaks / kadunud eludest* (lk 19).

Lisaks sellele ühele (sise)ilmale, mida Ellmann oma luules kujutab, fikseerib ta ka võimalikud teised maailmad. Kosmosekujundite kasutamine algab juba pealkirjast ja jääb kandma lõpuni, kinnistades seega *fantasy*-kirjanduse mõjutuste kahtlust. Ühelt poolt osutab usk (ükskõik kas metafoorne või mitte) teistesse maailmadesse teatavale lohutusevajadusele, põgenemise võimalikkusele: *sõida edasi teiste maailmade valgusse* (lk 30), *ja usun veel, / et kuskil on miski, / mis päästab meid sellest hingenärvist / hägustunud üksindusest / et kuskil on olemas midagi suuremat / kui see tähesüsteem ja / tohutu taustsüsteemide rodu* (lk 37). Teiselt poolt jällegi viitavad väljendid nagu körbenud galaktikad, galaktikate üksindus või kosmosenukrus sellele, et ruumi poeetiline avardamine on vajalik lihtsalt selleks, et näidata, et kõnealune teema (milleks on näiteks üksindus, nukrus või elu) on selle/ ühe maailma mõõtkavas väljendamatul: *tulen üle vete ja nuusutan / galaktikate üksindust, sest nii / jääb sisemusse miskit suuremat kui elu* (lk 36), *kosmosenukrus su hallitand toas, / murdunud vahaküünlad / on joonistand / prahti täis lauale mustreid* (lk 8). Ellmanni üksindus ja nukrus ei pea aga tingimata olema kosmiline. Kui armastusest ei räägita "Körbenud galaktikates" pea üldse, siis üksindus, igatsus ja nukrus on läbivalt olulised. Ka maise (st kosmosehüperboolideta) üksinduse puhul paigutab luulemina end seisma võimalikult suurtele ja lagedatele väljadele ning üksinduste suurust markeerib olukorra rõhutatud kontrastsus, mida kosmosehüperboolide puhul nende olemusliku mastaapsuse tõttu alati vaja pole: *ja nii ma seisan üksinda põlenud rukkis* (lk 37), *olematuse põldudel lamab / mu värsind ja vaevatud hing* (lk 48).

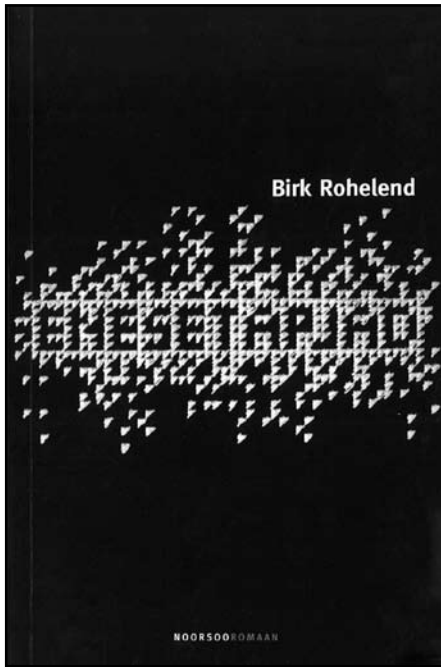
Aga, nagu öeldud, võib Ellmanni rõhutatud poeetilisus mõjuda ka koormavalt, sest kujundeid, eriti epiteete on kuhjatud võimalikult palju ja tihedasti ning näib, et nende taga polegi midagi enamast, st nad taotlevadki vaid poeetilisust ennast: *ma naeran, närides huuli / lõhki mörudaist muigeist, / ma naeran kibedat, kustuvat ilma / ma naeran ja hammustan / huultesse meetriseid lõhesid. / maailm tundub nii naljakas, / elu hääbumine igaviku manu / ja kärnkonnade tants vihmasel hommikul* (lk 59). Seesugust suvalisust leidub "Kõrbenud galaktikates" küll hoopis vähem kui autori debüütkogus, aga paraku piisavalt palju. Nii mõjub kuuerealine luuletus, mille taotlused võiksid olla näiteks sürrealistlikud, hoopis väga juhuslikult ja peaaegu sisutult: *habras olevik / voolab akendest välja / nagu angerjas. // liuvälju katavad / külmunud kalad / kes lendavad* (lk 51).

Silmatorikavalt sagedasti satub Ellmanni tekstidesse (liit)värvinimetusi, mis on sageli tuletatud kummaliste (nihestavate) meetodite kaudu. Värvinimede rõhutamine ja nihestav kasutamine on mingis osas jällegi sürrealismiga seotud praktika. Ellmanni luules avaldub see näiteks järgnevais sõnapaarides: *sünkmust aeg* (lk 8), *tuhkurhall ratsu* (lk 30), *sinipunakirjud kassipojad* (lk 35), *meesiidikarva üksindus* (lk 37), *leekivrohekad päikesed* (lk 45), *surmrohekas vesi* (lk 50) jne. Seda tendentsi Ellmanni luules põhjendab kenasti luuletus "alati tekib iselaadne tunne": *alati tekib iselaadne tunne, / kus tuhanded värvid voolavad sisemusse. / terve maailm tundub hallikassinine, / täpselt nagu siiami silmad vihmasel hommikul. / aga kas sa seda tead, et tegelikult ei oma / mitte miski siin maailmas tähtsust / peale üksiku laternaposti seal kauguses, / mis jälgib meid nagu purukstambitud silm. / jah, igaviku nägu võib olla kaame, / aga hetke nägu on kollane* (lk 7). See tähendab, ootamatud liited värvinimedes on tihti hetkede ja meeolude selgitusteks, mitte värvinüansside täpsustuseks, seda näiteks luuletuses "siug tötates roomab sängi": *vettinud kurbade silmadega / jõe närtsinud vesikupud / ning lehkav surmrohekas vesi / ta kutsusid endasse* (lk 50), kus sõna surmrohekas ei ole mitte

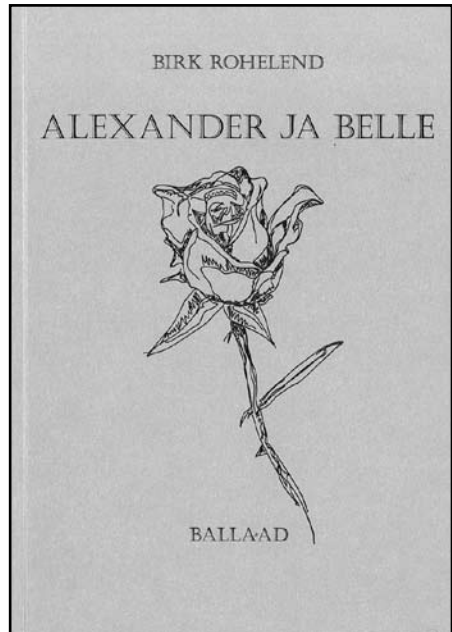
eraldiseisev värvinüanss, vaid liide surmosutab hoopis vee omadustele või sellest tulenevatele ohtudele.

Lisaks *fantasy*-kirjanduse ja sürrealismi mõjutustele leidub "Kõrbenud galaktikates" küllalt palju naturalistlikke pilte ja kirjeldusi, mille puhul aga ei teki küsimust nende põhjendatuses (nagu paiguti juhtus sürrealistlike taotlustega), st kujutatud võikusel ja koledusel võib olla lihtsalt kontrasti tekitamise või meeoleolu(pildi) edasiandmise funktsioon: *keedan end nii kaua, / kuni muutun pulbriks / või hoopis mõteteta moosiks / ja siis sünnin uuesti / linnuna* (lk 37), *sõõrmed hingavad kadunud laste / kolpadest lehkavat väävlit / ja mul on ikka veel nii külm, / et tahaks karjuda* (lk 27). Naturalism on Ellmannile kuidagi omane, ta kasutab selle võimalusi nõtkelt, mitte ülemäära ja mitte liiga rõhutatult – ta ehmatab ja häirib lugejat mõne kujundiga, siis aga tasakaalustab või põhjendab selle sujuvalt.

Nagu juba öeldud, ei ole Ellmann kindlasti *tavaline noor luuletaja*, kui midagi niisugust üldse olemas on. Tema valitud teemad ja kujundid on tugevad ja omanäolised, ta loob üht maailma, mitte ei takerdu olemasoleva kirjeldamise ja reeglitesse ning usub seejuures ka teiste maailmade võimalikkusse.

Birk Rohelend
"Enesetapjad"
Tänapäev, 2009

Birk Rohelend
"Alexander ja Belle"
Tammerraamat, 2009

Kirjandusliku koristajatädi kaleidoskoopiline kalambuuri

Mikk Pärnits

Tundub, et iga kord, kui tekib tahtmine või vajadus mõne eesti noorkirjaniku raamatut kätte võtta või isegi avada, siis tuleb selleks tõmmata kätte sõnnikuviskamise kindad või panna valmis topeltannus teetanusesüsti. Meedias on noorte kirjanike romaane ja jutte käsitletud morbiidsete, depressiivsete ja vägivaldsetena. See riik pole lapsele kunagi olnud kõige rõõmsam paik. Pärast mõne raamatu läbilugemist ei teki tunnet, et tahaks veel lugeda – see surmast ja ängist läbinärimine tundub enesepiinamisena. Keda selline asi aga tõmbab ja huvitab, siis viimasel

aastakümnel on kokku kogunenud suur kogus raamatukaante vahele surutud surma, sappi ja sitta.

Võttes kätte Birk Rohelenu uusima teose "Mu sõraline sõber", tuleks kohe kiita kujundust. See loob mulje, nagu oleks raamatu sisugi huvitav ja omapärane. Kujundus ei piirdu ainult kaantega, vaid ka teksti sisse ja vahele on surutud kujundeid, suurendatud sõnu ja väikseid, kuid mõjuvaid detaile. Tagakaanele on lisatud tekst "Eesti Romaaniühingu 2008. aasta romaaniivõistlusel

Birk Rohelend
"Mu sõraline sõber"
Tammeraamat, 2009

III koha pälvinud käsikiri". Sellelaadne teade aitab edukalt kaasa romaanivõistluse kvaliteedi devalveerimisele, sest kui juba selline raamat sai kolmanda koha, siis millised jubedused jäid kolmandast kohast tahapoole? Ja millised olid siis esimene ja teine koht?

Pärast esimese tosina lehekülje lugemist tekkis küsimus, miks selline jaburus kirjutatud on. Jutt on pandud kirja blogipostituste vormis, isegi päeviku stiili ei kannata see välja. "Enesetapjates" ühe peategelase kehastatud "korrumpeerunud hingega" inimene on selles teoses pjedestaalile tõstetud ja nii ongi teos põhiliselt kirjeldus ühe nõmeda inimese elust.

Väga naiivse ülesehitusega raamat kubiseb klišeedest ja enamasti ebaoriginaalsetest ideedest, mida ei hoia koos ükski kandev element. Blogivormis heietused kirjeldavad justkui rõhutatult nõmedusi, millele on autor välja mõelnud ilma muu eesmärgita kui neid lihtsalt maailmale näidata. Emotsionaalset sügavust eriti ei leia, on vaid selline

kriipsujukust Dorian Gray portree.

Nagu nimme meenub lugedes Kender, kes imiteerib Bukowskit, kuid siinkohal imiteeritakse omakorda Kenderit. Peategelane paistab poisikesena, kes on näinud telekast midagi *cool*i, kuid kes seda jäljendades oma soovunelmat paratamatult parodeerides vältimatu lõpplahenduse poole suundub. Kokku tuleb igatpidi veniv ja piinlik mõteterägastik, mis püüab õigustada raamatu kirjutamise ideed ennast. Peategelase töö reklaamibüroos on Potjomkini küla, mis peaks andma raamistiku või põhjenduse tegelase nõmedustele, aga see küla ei kannata jällegi välja – kui autor arvas, et see tundub usutav või veenev, siis on ta liiga palju vanaisa salajast kõharohtu mekkinud.

Alguses tundus, et selline isikupäratu lähenemine või nõmedusega ülepingutamine on taotluslik – äkki üritatakse alateadlikult matkida "American Psycho" peategelast? Pärast paari tosinat lehekülge selline lootus kadus. Ilmselt on kõik isikupäratu

ja lapik tulnud sisse loomulikult, mis on iseenesest kurb. Olles eelnevalt lugenud "Enesetapjaid", tundus selle loo ülesehitus juba põhiolemelt enesekordusena: peategelane on rikas, nartsissistlik jobu, šovinist, lapsepõlvtraumaga ja üldse emotsionaalselt amputeeritud tänapäeva ühiskonda iseloomustav arhetüüpne parasit-pintsaklipslane, kelle tegusid kirjeldatakse värvikalt seepärast, et lugeja teda kas haletsema või vihkama hakkaks. Seejärel saab ta universumilt ata-ata, mingi saatusliku õppetunni, mis loole lahenduse ja lugejale emotsionaalse *release*'i annab ja ongi läbi.

Pidevalt tekkis tunne, et kirjanik on toppinud oma lapsikud ideed kaante vahele, nendele soovunelmaid lisanud ja siis tegelaste karistamisest masohhistlikku naudingut saanud. Autori püüd imiteerida alfaisast on koomiline ja võlts – juba valdab mind unine raevupuhang, kuna olin loll, et selle raamatu lõpuni lugesin. Kaante vahelt vaatabki pigem vastu noorena ahistatud jõuetu laps kui täiskasvanud inimene. Kõige parem oli lõppmoment, kus selgus, kes ta "sõraliseks sõbraks" oli. Nojah. Meenutas mingit mängu või filmi, kus luuakse stereotüüpne paha, et oleks teda parem tunne maha lüüa. Igasugune mõttelend oli teoses 15-aastase ängis koolipoisi tasemel, kes alustab mõtteid "Aga..." või "Noh..." laadis vabalt võtvate sõnadega ja üritab olla keegi, kes ta pole.

"Enesetapjad" on rohkem stiilipuhas "noorteromaan" ehk siis mõeldud ja turustatud noorelt teisele noorele. Erinevate peatükkide läbi tuuakse lavale pool tosinat omadega puntras, lapseeasst väljuvat poissi-tüdrukut, kokku meenutab see paari episoodi sarja "Beverly Hills 90210" paralleeluniversumist pärit tumedamast versioonist. Skalpelliga välja lõigatud isiksustel on skalpelliga lõigatult teravajonelised probleemid – võlts ja võltsim. Miks nii? Sest nad ei veena või siis: ei tundu olevat inspireeritud vajadusest mingit lahendust leida pärismaailmas toimuvale. Pigem püüab autor mingit enda peas kinnisideeks muutunud pointi tõestada selleks loodud tegelaste najal – tõlgendamisruumi puudumine tekitab tunde, nagu oleks kogu

jutustus ettemääratud rööbastel ja tegemist on kliinilise punktist A punkti B jõudmisega.

Probleemid, mida siin raamatus kajastatud, on lihvitud mõnusalts turvalisteks, juurde pandud lastelukk ja löödud läikima – teenimaks autori poolt juba ettemääratud eesmärki. Arvatavalt isiklikest päevikutest pärinev mõttelend pole nii jube kui "Mu sõralises sõbras", aga mingisugune ebasobiv element on neis sees küll. Need mõttelennud ei kipu narratiivi sobima või siis ei mahu tegelased lihtsalt nende vanasõnadena tunduvate mõtteväljatuste vahele:

Ma olen kunsti alati kartnud. Kunst on hirmus. See imeb su endasse nagu tühja auku ega anna sind enam kunagi tagasi. Kunst armastab ausust ja alastust. Isekust kunst ei salli.

Cool! Juba varases eas on tal selge, mida kunst armastab ja mis see üldse on. Või et:

Õnnelikud on need, kellel on mäletada midagi ilusat. Ülejäänud veedavad oma elu, otsides unustust. Nende aeg kulgeb omasoodu kauges minevikus, mida nad ei suuda unustada ega kuidagi muuta.

Oletatavasti kahekümnendates aastates peategelane pillab taas pretensioonika pärlid elu kohta, millest ise heal juhul neljandiku elanud on. *Oh well.* Veel killuke keskpärasust:

Oo, kas te olete kunagi armastanud? See on ilus. Armastage, enne kui surete! Kas või üks kord.

Kiiret on selle kiire asjaga. Veel on teosesse pikitud küllaga teoreetilisi ja filosoofilisi küsimusi nagu meil noortel ikka. Aga kas siis otsitakse neile vastust? Ühel lehel tuuakse esile sügav teemadering, järgmisel leheküljel on see juba *old news* ja käsi pösakil, akna taga vihmast ilma jälgides on küsida juba hoopis miskit muud totakat. Eksistentsiaalse ainesega romaanina kannab see välja küll, aga realism on kuhugi tagapingile jäänud. Ometigi on püütud rõhuda realismile, kuid kas see ka reaalsuses töötab, on iseasi. Muidugi ei saa

siin nõuda mingisugust täiuslikku romaani koos täiusliku teostusega, aga pidevalt tekib tunne, et kogu kompott on tasakaalust väljas. Ka hüppab silma autori "karakterist" väljumine, kus paistavad teksti sisse tulevat autori isiklikud kogemused või mõtted ja siis need mõtted, mida tegelased mõtlema või ütleva peaksid. Tundub, et autoril ongi kaks isiksust, mis kirjutamise ajal üksteisega võistlevad: üks on ettekujutatud tegelase ja teine päris enda oma..

Mõlemas raamatus kummitav püüd olla erisugune (sina ise) muutub keskpärasuseks, kuna autor ei tundu selles veel selgusele tulnud olevat. Pidevalt kirjeldatakse poosetavalt tülpinult tegelaste välist "mina", et siis tasakesi nende elus kaikkaid kodarasse loopida ja paljastada nende nõmedus, armetus, keskpärasus. Pikapeale kisub see tüütuks ja tekib mõte: milleks? On lootus, et mida aeg edasi ja mida rohkem kortse autori nahal, seda enam saab ta lõpuks selgeks, mida ta täpselt põlastada ja armastada tahab.

Raamat "Alexander ja Belle" on ballaad. Kuna ma ei teadnud, mis asi on ballaad (kirjanduse tunnis sai neid ikka loetud, aga andestagu õpetaja mulle mu kehva mälu), sain seda suhteliselt värske pilguga lugeda. Seda stiili vast ainult kuningatütarde õnnetust armastusest rääkimiseks kasutada sobibki ja eks too raamat üks noorte tüdrukute roosamanna oli ka.

Eesteiline väärtus on sellel kindlasti olemas: kujundus teeb silmadele pai ja keegi on sisutäiteks pool raamatut tintenpeniga pilte täis joonistanud. *It works*, sest lehekülgedel sammastena seisev ballaad võtab vähe ruumi ja joonistused peaksid seda tühjust kompenseerima (mida need ka teevad). Kusjuures kui "Mu sõraline sõber" ja "Enesetapjad" olid suuremal või vähemal määral isased, on see raamat vägagi emane. Seda oli väga raske lugeda. Raske ja tüütu. Mu arust on see Rohelennu kui kirjaniku tõeline

alter ego, raamatud sõralisest tõprast ja enesetapjatest võiks jätta sinna paika ja mitte enam refleksist steriilset stereotüüpi toota, kuna see ballaad on tema leivanumbriks.

Mul endal ei lähe selline romantiline möga üldse alla ja seda lugeda tähendab saada karistatud. Muidugi peabki selline jutt olema ballaadi vormis, kuna romaanina saaks sellest lääge naistekas või peaaegu *fantasy*. Imelik, et kahes eelpool mainitud raamatus sellist kasvõi pisutki lääget teemat sees ei ole – sinna on topitud vist kogu võltsmehelikkus ja kondenseeritud naiselikkus siia järele jäetud. Polegi midagi rohkem öelda, see kas läheb alla või jääd pärast paari lehekülge pooleni. Kusjuures nii on kõigi Rohelennu raamatutega. Tekib küsimus, miks ta üldse viitsib.

Vaadates Rohelennu raamatuid kui noore ja veel mitte väljakujunenud stiiliga inimese kirjutisi, pole lugu kõige hullem. Las elab veel, äkki jätab kirjutamise üldse maha. Välja loetav on elukogemuse puudumine või siis teema ainult kaudne tundmine. Rohkem kodus paistab ta olevat printsesside, kleitide ja romansside maailmas, mida on ka kirjeldatud naiivselt ja nooruslikult. "Mu sõraline sõber" oleks võinud olemata olla, aga võib-olla on siinse noortekirjanduse sõel nii suurte aukudega, et iga vähegi iseloomu omav teos libiseb sealt läbi. Vaja ju auhind välja anda ja kirjastustele reklaami teha. Konkursi enda väärtus on mu arust täiesti mõttetule tasemele langenud või siis keskpärasus ja võlts jama tänapäeval müübki.

Jüri Kolk
"Barbar Conan peeglitagusel maal ja mis
ta seal rääkis"
Võluri tagasitulek, 2009

Kes ja kus on Barbar Conan?

Urmo Mets

Avan väikeseformaadilise, näiliselt patineerumisest kollakaks tõmbunud kaantega taskuraamatu ja taban end ühelt vanalt ja tuttavalt mõttelt – luule on üks väikest kasvu, aga tugeva löögivõimega tegelane. Nii arvab ka Jüri Kolk. Tema debüütokogu "Barbar Conan peeglitagusel maal" oli üks 2009. aasta Betti Alveri nimelise debüüdi-preemia nominente, siinkirjutaja arvates väärinuks tema kõverpeegeldatud luulemängud isegi laureaadi tiitlit.

Luuletaja töö

Kolgi luule on üllatavalt mitmeplaaneline, ta on justkui multiinstrumentalist, kes leiab iga lugeja jaoks kindlasti mõne meeli üleskruttiva pilli. Vaba- ja riimvärss, teravmeelsesse

huumorisse mähitud viited, hea rütmitungetus ning leidlikkus – need kõik on tema tööve parameetrid. Alul tekib küsimus, kas MJ puli on lastud postmodernistlikult rikkaliku efektipangaga miksija või on tegu hoopis skisofreenilise fokusseerimatusega, edasi lugedes võib aga veenduda, et poeetilises lapitekis on iga muustritükk omal kohal.

Kolgi töö on olla luuletaja. Lühikeses eessõnas kirjeldab autor oma luuletajapositsiooni, püüab sellele justkui kõrgele staatusele õigustust leida. Millal saadakse "päris" luuletajaks? Kord küsis ühel luulelugemisel minult kui noorelt autorilt üks keskkooliõpilane, klassiruumi viimaste ridade

coolide kuttide seksiooni esindaja: "Kas tänaval kõndides kuulsad kirjanikud ütlevad sulle juba tere?" Tema jaoks oli murdepunkt seal. Kolk leiab oma õigustuse – luuletajaks olemise piir läheb tema jaoks sealt, kus luuletamist ei saa enam järele jätta. Ei ole oluline, kas luuletused on head või halvad, tõelist poeeti saadab sõltuvus lasta valla paisu taha kogunev maagiline voog, eksistentsiaalne tung raputada hingesahtel tühjaks.

Siiski närivad kannatavat hinge aeg-ajalt ka kahtlused, luuletuses "tervisejooksja hajamõtted" võib leida ironilise küsimise luuletajaks olemise kohta: *kidurad tsurad nagu rabamännid, suunan ülesoo kirjanduspõllule kivipraktikale! / põhulõugadest poolpoeetide põhiseaduslikud õigused tallan põglikult põrmu* (lk 68). Ilmselt on selliste kahtluste põhjuseks luuletaja rolli kinnistumisel olnud mingit sorti häbelikkus ja pelgus. Vahest on laiahaardeliste huvidega autoril olnud üldisemaid kõhklusid rollide valikul elus? Igal juhul sobib selle kõigea kokku raamaturiieli asemel taskusse dimensioneeritud luulekoguformaat.

Superstaaridest heeraldid

Kes on Barbar Conan? Kas California kuberner või dementne Kalevipoeg, kes lajatab kujundivirnadega serviti vastu ootuspärasusi? Või Kolgi *alter ego*, kes võtab julguse mässata ja keerata paigast tuttavad olukorrad ja tõekspidamised? Ehk tagasihoidlik Kolk ei saa otse, personaalselt väljenduda, vajab ta läkituseks sõnumivijaid?

Barbar Conan on Arnold Schwarzeneggeri poolt kuulsaks mängitud Robert E. Howardi lugudel põhineva action-filmi peakangelane, kes praegu tagasisivaates oma kalgis nurgelisuses üsna koomiliselt mõjub, haakub Kolgi luulevõtmega ideaalselt ja mõjub *camp*likult. Selline tegelaskujude laenamine oma luuletustesse on Kolgi arsenalis üks stiilivõte, sinna pääseb kirev hulk superstaare nagu Arno Tali, Suur ja Väike Peeter, minnihiir, Herakles, Lumivalgeke, Rapuntsel jne. Hulganiisti on vihjeid nii kodumaisele kui ka võõrkeelsele kirjandusele ja nende tegelastele, kord toimub tegevus Ülesool ja kord Puškini

teoses "Jevgeni Onegin", tsitaate leiab Shakespeare'ist Juhan Liivini.

Selline tuttavate olukordade ja tegelaste kasutamine avardab luuletuse tähendusplaani ning tagab lugejale mõnusa äratundmise. Tuttavliku kasutamine nihestatud võtmes loob veiderkoomilise tunde: *vaatasin hommikul viis minutit etv-st "tähelaeva" jaan tättega ja sain aru, et kõikjal on tähendus / "täenduslik"* (lk 18). Üsna teravmeelselt mõjub Arno Talile n.ö psühholoogilise diagnoosi panek loos "statistiline kokkuvõte" (lk 82). Või näide loost "Suur Peeter ja Väike Peeter" (lk 90) – kõigile tuttavat Suure ja Väikese Peetri leivasöömisloo lõpus võtab Väike Peeter suure kirve ja lööb magajal pealuu pooleks. Pärast mõrva ütleb mõisahärra ajakirjanikele, et jumal küll – ta oleks ju andnud meestele suuremad moonakotid, kui see oli see probleem! Napid ja hea rütmiga luulesutsakad vahelduvad kogus pikemate ja tihedamate proosa suunas liikuvate tekstidega. Olen täheldanud, et noorte autorite puhul on taolised tihedamad proosapärased tekstid ilming teatavast luulekogemusest ja arengust ning neist saab tahtmise korral sild proosasse (nt "maailmalõpu kohvik", "koletu kopp" jt).

Keele(d)efektid

Pea saja leheküljeline luulekogum sisaldab eripalgelisi stiile ja võtteid – on minimalismi, Kolgi enda sõnul suunanlikku luulet, huumorilehekülgedele paigutuvaid tekste, futuristlikku hoogsust ja semiootilist kirurgiat. Ridade vahele on puistatud ka ajastukriitikat. Vahest sobiks Kolgi kokteilistiiliga veel ka luule visuaalse struktuuriga mängimine?

Tervet luulekogu läbib teatav hoogsus ja väljenduslik jõulisus: *lõikan läbi / toore jõuga tungin / tallan põrmu / lõön sisse / paekivist murrin* (lk 68). See ja veel paar näidet assotsieeruvad futuristliku ja sürrealistliku luule toore sõnakasutusega. Samas jäävad need sarnasused Kolgi stiiliga orgaanilisse suhtesse, ei tüki esile kui laenuid. On miski läbiv, mis seob kirevaid võtteid.

Silmatorakavalt läbivaks jooneks on keele metamorfoosid, kindla tähendusega sõnade

murdmine oma vaatenurga alla, laiendades nii nende tähendusvälja, kuid kaotamata sidet algse sõna dominantse tähendusega (nagu tihti juhtub sürrealistlikus luules). Sellised sõnad on näiteks mootorsiig, siilsööstan, semiosfäärikud jne. Samalaadset muundamist on laiendatud ka lausestruktuuri tasandile, nt pealkiri, millest ei saa muigega mööda vaadata: "väike kirjatähn paratoksib metafüüsilisi võrseid" (lk 30). Mängupinnaks on ka edevad luuletuste pealkirjad, mis noolivad iseseisvalt tähelepanu. Tõenäoliselt ongi osa luuletustest sündinud pärast pealkirja sõnastamist. Pealkiri "karjäära tähtkujui" ei vajagi enda järele enam luuletust, oma nappuses on see laetult terav. Mitmed luuletused on grupeeritud sarjadesse, kus iga üksikosa muutub sarja liikmena tugevamaks.

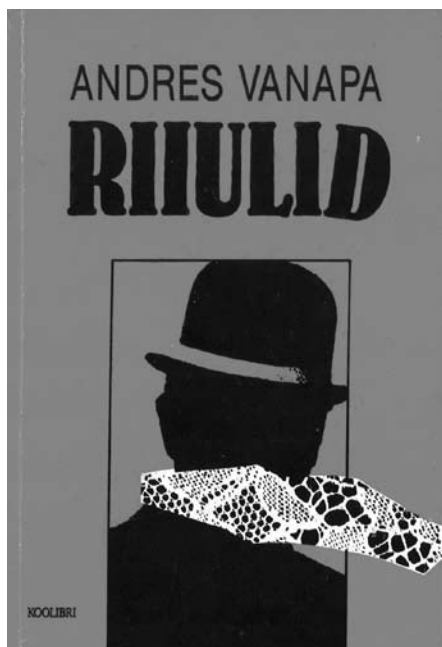
Vaatamata kohatisele semiootilisele tulevargile paigutub luuletule skaalal kergesti ligipääsetav – süvenemist vajav kuhugi põnevale piirimaale, olles veidike esimese poole kaldu. Sellele aitavad kaasa mõnused teravmeelsused nagu *lauake, töölauake, palun südamest — ära kata end!* ("imev-vidinate mäss 1", lk 72) või *kordus on tarkuse ema, aga nõrgameelsuse vend* ("kordamine aitab maailma korrastada", lk 64).

Peeglitagune maa

Peeglitagune maa paistab olevat see lõputult avar ja lõpuni defineerimatu ruum, mis jääb igasuguste ootuspärasuste ja konventsionaalsuste taha. Peegli eest peegli taha aitab kogus tihti viidatud dionüüsiline efekt, vägijoogi võime, mis küll põhjustajajärg paratamatusega viib jälle peegli ette, kust paistab *tervis äkiline ese* (lk 29). Pärast vastavasisulisi tekste mõjub üks võimalik alltekst kui joomine – dekadentlik, aga ülbelt uhke tegu – ja toob meelde soomlase Veikko Huovineni Loomingu Raamatukogu sarjas 1974. aastal ilmunud jutu "Joodiku eetika".

Peeglitagusele ilmale viitavad katked *pekisa auk küprokisse* (lk 54) ja *ripplagi on meie toal / ja meie ajal ka* (lk 66). Märksõnad,

mis viitavad kinnisvarabuumiaegsetele kipsist-papist majadele, ripplagedele kui millelegi võltsile, kinnikatvale. Ja lahenduseks kinnijäämisele on deklaratiivne revolutsiooniline hüüe, et väljapääsuke (kogus korduv tegelane) ja tema tung ja torm raputaks vett. Viimati mainitu pärineb Ultima Thule loost "Tung ja torm" (sõnade autor Hardi Volmer): *ei sinu tung ja torm vapustaks morsiklaasis vett*. Nii viitab ka Ultima Thule ehk maailma äär meie peategelase Conan Barbari poolt raiutud peeglitagusele maale. Meie kui pealtvaatajad saame aidata, või nagu ütleb Jüri Kolk: *aidake mind, kallid kaimud, tähendustiine tegelikkuse tõlgendamisel!*

Andres Vanapa
"Riiulid"
Koolibri, 1994

Raamatute omaelu

Brita Melts

Kummalise, seejuures oma delikaatses pöörasuses mõtteid ergastavat lugemiselamust pakkuva raamatu "Riiulid" autor Andres Vanapa (kodanikunimega Viktor Mellov, 1924–2004), kirjanike leksikoni andmeil luuletaja ja proosakirjanik ning muidu kirju eluteega kodanik, debüteeris ajakirjanduses juba 1952. aastal, alustades kirjanik-olemist luulega, ent 1980. ja 1990. aastatel avaldas ta rohkem proosat. Värvikaid stiiliharjutusi on Vanapa sooritanud mitmes žanris, kirjutanud nii romaane, novelle kui humoorikaid laaste. Kuigi nooremas kirjanduspublikus võib Vanapat pidada vähetuntuks, on tema teosed

saanud aegade kestel soodsat vastukaja ja tunnustust (näiteks ka Tuglase novelliauhinna pälvimine suisa kahel korral, 1986. ja 2000. aastal). Vanapa mitmekesisest loomingust võib tabada võrtsikaid viiteid inimelu absurdsusele, suurele ja totrale juhuslikkusele inimsaatusis ning näilisele lihtsameelsusele. Tema loomingus tuleb üpris tihedalt esiplaanile ka tekstuaalne tembutamine, nt lõbus sürrealismilähedane keelevool. 1994. aastal ilmus Andres Vanapalt romaan "Riiulid", mis esitabki hästi ja hoogsalt nii absurdset, vohavalt iroonilist kui ka aristokraatliku jaburdamisena näivat keelemängulist pildistikku.

Romaan "Riiulid", olles küll mitmetahuliselt mänguline, peene iroonia ja väarika koomikaga laetud ning kohati grotesksuseni tembutav, on ometi väga raamatulikraamat. Justkui täiesti võõrast ning osalt suletud maailmast – ei tegutse seal ühtegi tavalist tüüpi, vaid kogu olustik on kestvalt pentsik ja mingsugune romaanilik tavamudel hästi ei tööta –, moodustub vaatamata ja just ka tänu muigele ajavale killupanemisele nauditav ning haarav lugu raamatutegelane Ajaoga, kelles ainuüksigi peitub nii algus kui lõpp. Teos on läbinisti (ja mitte ainult raamatu tagakaane järgi) oma autori nägu – Vanapa olnud kuulu järgi ikka muhe ja mõnus, *tembukas mees*, nagu meenutab Teet Kallas¹.

"Riiulite" tegevus toimub põhiliselt raamatukogus, mida esialgu eemalt härda ja jumaldava pilguga silmitsetakse, ent kuhu peatselt sisenetakse ja millesse sulguvad nii tegelased kui ka lugu. Peategelaseks on pöörane, hulluseni bibliofiilne härra Ajao, nime pooldest kreeka tähestiku algus ja lõpp, kes on raamatukogus tööloostaja ehk bibliotekaarina, ilmutades seejuures kaldumist suisa bibliomaaniasse (rõõmustades nt üha väheneva lugejaskonna üle – taevas hoidku, lugejad ju kulutavad raamatuid!), ent sedagi piisava reserveeritusega, nagu lastakse meile kumada kogu tema empaatiavõimetut isiksust. Oluline vint kogu loo kulgemises on asjaolu, kuidas tegelane süstematiseerib oma raamatukogu: *Sõnasele, kuid raamatupidajalikult kuiva katalogiseerimise asemel eelistas lugupeetud loostaja vabade raamatute sõltumatut koostlust. Seda pidi tagama isiklik sobivus* (lk 19). Sestap pole suur üllatus, et raamatu teises pooles hakkavad süvenema tumedamad, hämaramad toonid, sugeneb vaenulikkust, sest raamatudki pusklevad omavahel, olustik keeratakse veel ja veel üle vindi.

Peategelase maailm on piiritletud ja kinnine, on vaid raamatukogu ja midagi väljapoolle jäävat meile ei avata, ent: *Härra Ajao, kes muutus lugemisest järjest targemaks, ja*

mida rohkem ta luges, seda targemaks sai, ei võinud halvasti minna, sest tema oma nina raamatute maailmast kaugemale ei pistnud. Auväärt bibliotekaar elas raamatuis, raamatute elu (lk 110). Seejuures on tähelepanuväärne lugupeetud bibliotekaari vagurus: peategelane kõneleb ise äretult vähe, olles justkui alatine "see, kel ei ole midagi öelda", ta küll ohkab, vangutab pead ja mõtleb ärksalt nähtuga kaasa, ent ise ei lausu peaaegu kunagi midagi. Ajuti näib see piinlikult püsiv vagurus vähehaaval hajuvat, kuid ka siis räägib härra valdavalt omaette, lõbustades ühtlasi raamatu lugejat. Ehk nagu omaaegses arvustuses väljendati: *Milline naljakas ja tülgestav mees! Ta on kest, mõistuse vangla ja see muudab iga tema (tunde)liigutuse naeruväärseks. Kirjanik Vanapa on temast distantseerunud, küllastab Ajao elu triviaalsete seikadega, annab talle kaastegelesiks paar utreeritud tüüpi, loob tema ümber rõhutatult fiktiivse ruumi². Muidugi, peategelane ise usub end olevat küps mees, väljakujunenud isiksus, väärt bibliotekaar, kelle tungid ja tormid on jäänud seljataha* (lk 122).

Raamat on taotluslikult distantseeruv ja võõritavgi, ükski vähestest tegelastest ei trügi lugeja hingelähedusse, kaugus nii teoses ilmnevate veidrikena kui ka nende endi vahel on ületamatu ning meelitav – loos ei kombata kuidagi lähedalt südamehärdukes kindaid kuduva vanaproua Hermine isiksust ega avane taustal vilksatavana omaette sehkendav Kunkumees. Vahest enim hõrendub vari raamatukogu alalise külastaja, haletsusväärse Napoleoni-mehe puhul, kellega peategelane Ajao põgusalt dialoogi astub, ent seegi sattumine on liiga juhuslik ja võimalik empaatia jääb igati võõraks. Resigneerunud, delikaatselt vagur härra Ajaogi on oma üksjagu kentsaka raamatukirega kõhedalt võõras ning nukralt sünge isiksus. Muidugi võib ses kõiges näha ka üle vindi keeratud traagikat – mis see Ajao saatus muud on, kui halekoomiline tühi elukest –, ent too meisterlikult irooniakoosse mähitu jääb lugejale elutervelt kaugeks ja võimalik kaastunne sellest distantsist naljalt üle ei hüppa. Nimelt eemaldab peategelast

¹ Teet Kallas: Vanapagan kilulinnas. Eesti Ekspress 29.10.2004.

² Peeter Künstler: Riiulil avamerele. Vikerkaar 9/1994. lk 92.

ratsionaalsest inimsuse mõistmisest lisaks empaatilisele distantsile ka riulitele asetatud alternatiivse reaalsuse, raamatutesse suletud elu hajusalt nähtav kõrgus.

Raamat on mitmekihiline mitte niivõrd sisu poolest kui just tekstuaalselt pinnalt. Tekst on kord sujuvam, kord aga meeletult hakitud, summutades traditsioonilise lugemise või teksti pidevuse. Muuhulgas on sellesse kaasatud ka laiahaardeline sekundaarne materjal. Tegelane loeb ja sedakaudu piserdatakse teadmisi nii kunstikultuurist, maailmakirjandusest, loodusteadusist, ajaloost ning vihjeid, analüüse, detaile nende kõikide erinevatest ajajärgudest ja vooludest. Lisaks sellele, et peategelast ennast köidavad sõnamängud, on teos varustatud hulgaliste intertekstuaalsete, fiktsionaalsete, metatekstuaalsete mängudega. Härra Ajaole, kes viibib autor Helmuth Nimmerkatzi pealkirjatu romaani (ja just selle nimetu teose läbi esitatakse kõikvõimalikke modernseid tekstimänge, põigeldes suures osas dada ja sürrealismi vahel) mõju all, kangastub ideaalne teos, kus raamatud võiksid ilmuda valgete, ilma trükisõnata lehekülgedena; neid võiks küll nummerdada, et lugemisjärg sassi ei läheks, äärmisel juhul pealkirjastada, kui sedagi. Niisugune valgete lehekülgedega raamat oleks tõeline tabula rasa, nagu lapsepõlvemaa (lk 89). Ei ole juhus, et raamatu

moto – *Pole olemas vaimuharjutust, mis lõpuks ei osutuks tarbetuks. Kirjanduses on see lõplik kaduvus veelgi selgemini märgatav* – on valitud Jorge Luis Borgeselt, et teose peategelane on hästi tuttav nii Franz Kafka loominguga kui ka Raymond Queneau stiiliharjutustega ning et aimamisi võib tekstis näha bulgakovlikke satiirilisi hingetõmbeid. Ei ole juhus, et sarnaselt Umberto Eco "Roosi nimes" ja Elias Canetti teoses "Maailm peas" päädiva raamatukogu hävinemisega langevad "Riulite" lõpulehekülgedelgi raamatud kõrgelt alla, otse neid narruseni jumaldava loostaja peale – erinevus Eco ja Canetti finaalist seisneb vaid leekide puudumises, kuigi Vanapa loodud Kunkumees üritab sedagi.

Lõppeks laenaks sõnu Andres Ehinilt: *Ongi esimene täiesti vanapaganlik romaan trükimusta näinud. See paneb Kaval-Antsud igatahes kukalt kratsima. Pole see Vanapagana käsi nii kohmakas ühtigi. Iroonia (suures osas vist eneseiroonia) kannab kalli lugeja kaunisti kaduviku kaissu.*³ Kogegem! Seda, kui ägedalt paelub selle igast küljest huvitava teose (mis haruldane üksnes seetõttugi, et see on raamat raamatukogust!) kaua kajama jääv tekstuaalne ja süzeeline polüfoonia.

³ Andres Ehin: Jäi raamatute alla. Looming 8/1994. lk 1140.

Noori autoreid 2010

Andra Teede (21)

luuletab, mitte ainult, aga peamiselt. On Eesti Kirjanike Liidu kõige noorem liige, õpib TÜ-s kirjanduse moodi asju ja vahib tihti taevasse. Samas, kes siis taevasse ei vahiks?

Ingel Undusk (21):

Kuid et aastad kaovad nii ruttu, on üks mõte mind vaevanud vahel: rohkem peaksime ajama juttu enne pimedat veel omavahel. (Ellen Niit)

Greta Roosaar (22):

"Suurema osa ajast kujutan ennast eesmärgipärasena, kuid tegelikult vist ei tea, kuhu oleks vaja jõuda. Kirjutan asjust, mis enesepresentsel väljaütlemisel tekitavad kohmetust ja hirmu. Samuti seepärast, et ikka mäletaks oma mõtteid."

Indrek Lõbus (20)

käib Tartus õhtukoolis ja loob nagu jumal – enne teeb ja siis mõtleb ja vaatab, mis välja tuli.

Berit Kaschan (24)

armastab pikki hommikuid, värvilisi kangaid ja ehedaid inimesi. Loeb selleks, et muutuda empaatilisemaks, ja kirjutab, et saada asju selgemaks. Tihti ka andmissoovist. Kui segadused üle pea kasvavad, kõnnib metsa, siis lähevad proportsioonid kohe iseenesest paika tagasi.

Tõnis Vilu (21)

Tagaridadest reatagustesse.

Tõnis Tootsen (21)

sündis 1988. aasta oktoobrikuus. Üks esimesi ilmunud raamatuid oli paarileheküljeline "KUIAS SIPSIK UJUMA KAVADSES MINNA". Tiraaž 1. Lugejad: kaks heldinud vanemat. Hili-semas elus sõnadesse, helidesse ja kaadritesse seatud looming on veidi menukam olnud. Ja see on tore. Vaata ka www.demineeri-ja.eksil.net.

Taavet Kase (18)

käib kooli ja kodu vahet. Vahelduva eduga proovib kõigesse kriitiliselt suhtuda. Vahetevahel mõtleb, mida teha. Päevad koosnevad õppimisest ja magamisest, ei muud.

Reks Imehelde (21):

"Ma ei tea, ma ei tea..."

Maia Tammjärv (23)

ei ole tegelikult päris kriitik.

Mikk Pärnits (24):

*Sweet lovely death, I am
waiting for your breath.
Come sweet death, one last
caress.*

Jüri Andrejev (23)

õpib Tartus, vabal ajal tõlgib ja kirjutab peamiselt lühijutte, kuid hetkel tegeleb millegi suuremaga.

Urmo Mets (27)

on Tallinnast Tartusse rännanud juhupoet. Idealist, kontseptualist, vaatleja, soov-vabamõtleja, kes huvitub inter-distsipliinidest ning usub, et heal harmooniatunnetusel on vaikiv universaalne rakenduspotentsiaal. Viibib peamiselt arhitektuuris, muusikas ja luules.

Carolina Pihelgas (24):

„Ühel öösel nägin unes, et olin suur ja värviline koerliblikas. Lendasin õielt õiele, siia ja sinna, tuul oli pehme, rohi lainetas. Kui üles ärkasin, tekkis minus sügav kahtlus oma olemasolus, sest unenägu oli nii tõeline. Kas ma olen ikkagi Carolina, kes nägi unes, et ta on üks suur koerliblikas, või olen ma üks suur koerliblikas, kes nägi unes, et ta on Carolina. Või olen ma hoopis üks hiina filosoof?“

Brita Melts (veerandsada):

*Ma ast'sin hommikul õue,
tulin meeletult tagasi
(Juhan Liiv)*

Martin Vabat
"Naerutaltsutaja"

Martin Vabat on välja andnud oma teise luulekogu, mis tema eelmise raamatuga "Mina olen kirjandusklassik" võrreldes on vähem raju, kuid mille sisu tõmbab lugeja uute sügavuste poole. Sarja Värske Raamat debüüti nüüdses kogus on vähem agressiivset sõnapunkti ja rütmilist robustset hakkimist. Etnoteema on jätkuvalt väärtus ning isikliku käekirja tunnuseks on vastuteguvaimalt seadnud kurblik nostalgilisus. Juurde on tulnud veel sisukamat sotsiaalset plaani, mida Martin segab viidetega meie talupoegliku mineviku kohta (nt kogu esimene luuletus "Hea rooskaja"). "Naerutaltsutajas" leidub väga toredat lembeluulet ("Epp", "Heina sees"), juhanliivilikke rahvusliku apokalüpsise hümne ("Isa") või teisi Liivimaa libistamisi (nt värsid "Tulin Tartu. Vihmasadu" või "Tulin linnast. Eravaldu"). Ka Vabati uus kogu toetab järeldust, eesti nüüdisluule on järjest enam ajaluu, nii leidub siingi *emmessennistunud* koolilaste portreerimist ("Kooliaed") ja "Meie ajastu nokiat", mis on *mittesõitev ratsionaalne katus / maksad 50 aastat / ja maksavad lapsed ka / aga linnud räästal ei laula / biip biip*.

Mart Kangur
"Kuldne põli"

Mis on see luuletaja luule? / See on, kui inimene astub Kuule. / teeb väikse sammu, mis on samas suur, / teeb tolmu sisse jäljerea. / Siis tuleb ära, tagasi ei lähe. / Mis paistab, seda katsuma ei pea. Tõepoolest, nüüdisluule võib mõelda ka millelegi muule. Näiteks võib kirjutada sõpradele e-kirja ning selle pärast kaante vahel üllitada. Võib kirjutada värsivormis päevikussekanade samuti noortest luuletajatest sõpradega veedetud hetkest. Võib kirjutada luulet sellest, mis on luuletamine. Võib kirjutada luuletuse ja lõpetada selle reaga *see siin ei ole luuletus*. Mart Kangur jätkab 2005. aastal ühisteoses "Jaak Rand ja teisi jutte" alustatud mikrokirjanduse liini. Omaette nišinähtusena pakub see nii mõnelegi vaheldust ja lõbusat lugemist.

Leo Kunnas
"Gort Ashryn II. Sõda"

Leo Kunnase ulmetrioloogia on jõudnud teise osani. Lisaks *sci-fi* sõpradele tasub seda teost lugeda kindlasti ka kõigil neil, kes praeguses eesti kirjanduses võimsaid mammutnarratiive ja põhjalikult läbitöötatud maailmu otsivad. Düstoopiline nägemus tuhande aasta pärast tekkivast Maa Föderatsioonist tõmbab ridadevahelisi paralleele tänase maailmaga. Sõda inimeste vastu on muutunud küsitavaks, võõristust tekitavaks nähtuseks, aga see toimub ometi. Sisukas ja mahukas teos, paljuski möödapääsmatu.

Priit Kruus

Sisukord / nr 21

Luule

- Andra Teede: 2
Ingel Undusk: 14
Greta Roosaar: 22
Indrek Lõbus: 26
Berit Kaschan: 31

Proosa

- Tõnis Vilu: 38
Tõnis Tootsen: 42
Taavet Kase: 49
Reks Imehelde: 54
Jüri Andrejev: 60

Triin Ploomi intervjuu Andra Teedega: 68

Arvustused

- Carolina Pihelgas Rännakud mitmes-setmes ilmas: 78
Maia Tammjärv *Fantasy*-luule (aga mitte ainult): 81
Mikk Pärnits Kirjandusliku koristajatädi
kaleidoskoopiline kalambuuri: 84
Urmo Mets Kes ja kus on Barbar Conan?: 88

Brita Melts Raamatute omaelu: 91

Rõhk veel tellimata?

Aastatellimus ainult 140.-

www.va.ee

Järgmises numbris:

Urmo Mets

Rasmus Miller

Tõnis Parksepp

roheline trükis

Trükitud FSC-sertifikaadiga paberile looduslike tootainetega. ©Ecoprint

9 771736 295213